

Nr. 27

RECHTBANK VAN EERSTE AANLEG TE BRUSSEL

22STE KAMER

V-EV

A.R. NR. 00/5546/A

1382 B.W.; fout; voorzichtigheid; voorzienbaarheid; verjaring; (begroting van de) schade; asbest;
--

1 vonnis
5 conclusies
1 deskundig verslag

Eindvonnis op tegenspraak

Aangeboden op

IN DE ZAAK:1. De heer **Eric JONCKHEERE**,

Niet te registreren

2. De heer **Xavier JONCKHEERE**,

De ontvanger

3. De heer **Benoit JONCKHEERE**,

Register nr.

Die in hun hoedanigheid van enige erfgenamen het geding hernomen hebben ingesteld door wijlen hun moeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, weduwe van De Heer Pierre JONCKHEERE, bejaardenhelpster, geboren op 16.5.1933 en overleden te Namen op 3 juli 2000.

4. De heer

5. Mevrouw

6. Mevrouw

De drie laatsten die in hun hoedanigheid van enige erfgenamen van de Heer Pierre Paul JONCKHEERE op hun beurt het geding

hernomen hebben ingesteld door wijlen hun moeder en grootmoeder, mevrouw **Françoise VANNOORBEECK**, weduwe van de Heer Pierre JONCKHEERE, bejaardenhelpster, geboren op 16.5.1933 en overleden te Namen op 3 juli 2000, het geding hernemend dat voorheen reeds hernomen was door hun overleden vader, wijlen de Heer Pierre Paul JONCKHEERE.

7. Mevrouw **D** **J** , optredend in eigen naam en in haar hoedanigheid van wettelijke vertegenwoordiger van de minderjarige kinderen geboren uit haar huwelijk met wijlen de Heer Stéphane JONCKHEERE:

Die, in hun respectieve hoedanigheid van enige erfgenamen van de heer Stéphane JONCKHEERE, overleden op 11 januari 2009, op hun beurt het geding hernomen hebben ingesteld door wijlen hun schoonmoeder en grootmoeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, weduwe van de Heer Pierre JONCKHEERE, bejaardenhelpster, geboren op 16.5.1933 en overleden te Namen op 3 juli 2000, geding dat voorheen reeds hernomen was door hun overleden vader, wijlen de Heer Stéphane JONCKHEERE.

Eisers,
Hebbende als raadslieden meester Georges-Henri BEAUTHIER, waarvan de kantoren gevestigd zijn Berckmansstraat 89 te 1060 Brussel en meester Jan FERMON, waarvan de kantoren gevestigd zijn Haachtsesteenweg 55 te 1210 Brussel;

TEGEN:

De naamloze vennootschap **ETERNIT**, waarvan de zetel gevestigd is te 1880 Kapelle-op-den Bos, Kuiermansstraat 1, KBO nr; 0466.059. 066;

Verweerster,
Hebbende als raadsman meester Johan VERBIST, advocaat te Brederodestraat 13 te 1000 Brussel

* * *

In deze zaak spreekt de rechtbank het volgende vonnis uit:

Gelet op de in regelmatige vorm voorgelegde procedurestukken, inzonderheid:

- het tussenvonnis van 22 mei 2000 van de tweede kamer van deze rechtbank en de eraan voorafgaande procedurestukken;
- de besluiten van eisers, neergelegd ter griffie op 16/02/01 en ter zitting op 25 oktober 2011;
- de besluiten van verweerster, neergelegd ter griffie op 28/03/01, 18/07/05 en op 09/11/10;
- het deskundig verslag neergelegd ter griffie op 22/01/01;

Gehoord de raadslieden van partijen in hun pleidooien ter openbare zitting van 24 oktober 2011, waarna de zaak in voortzetting gezet werd ter zitting van 25 oktober 2011, zitting tijdens dewelke de stavingsstukken neergelegd werden en de zaak in beraad genomen werd.

1. Relevante feiten en voorgaanden:

1.1. De familie JONCKHEERE-VANNOORBEECK

De vordering in deze zaak werd in mei 2000 ingesteld door wijlen Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, weduwe van de Heer Pierre JONCKHEERE, die samen met de NV ETERNIT vrijwillig verscheen teneinde hun geschil voor te leggen aan deze rechtbank.

Zowel de Heer Pierre JONCKHEERE als zijn broer, de Heer Jacques JONCKHEERE, als hun beider vader, de Heer Paul JONCKHEERE, waren destijds in dienst bij de NV ETERNIT.

Grootvader Paul JONCKHEERE had een leidinggevende functie bij de NV ETERNIT. Hij was directeur van de afdeling buizen in Tisselt tot 1958. Het was deze grootvader die zijn beide zonen Pierre en Jacques introduceerde bij de NV ETERNIT.

De Heer Pierre JONCKHEERE trad in dienst bij de NV ETERNIT op 31 oktober 1952. Hij was technisch ingenieur electromechanica van opleiding en van 1952 tot februari 1971 was hij diensthoofd Pierrite (afdeling AC platen) in Kapelle-op-den-Bos. Van februari 1971 tot mei 1975 was hij diensthoofd ACI (Asbest Cement Injectie in de fabriek te Tisselt). Van mei 1975 tot september 1978 was hij verantwoordelijk voor de controle van platen en emaille en tenslotte werd hij van september 1978 tot maart 1986 tewerkgesteld als scheikundig analist op de medische dienst (stofmetingen en tellingen). In maart 1986 is hij na 33,5 jaar dienst met brugpensioen gegaan.

Veertien maand nadien, op 27 mei 1987, is hij overleden tengevolge van mesothelioom. Hij was erkend door het Fonds voor Beroepsziekten.

Mevrouw Françoise VANNOORBEECK is geboren in 1933. Na haar huwelijk met de Heer Pierre JONCKHEERE in 1957 heeft het paar zich gevestigd in een woning naast de fabriek van de NV ETERNIT. Na het overlijden van haar echtgenoot mocht zij tot mei 1992 op haar verzoek deze woning verder betrekken vanwege de NV ETERNIT. Zij heeft dus ongeveer 35 jaar naast de fabriek gewoond. ETERNIT erkent dat zij verlangde dat men in de nabijheid van de fabriek zou wonen voor zover men er over een woning beschikte dan wel men er een van het bedrijf ter beschikking zou krijgen, wat men in het licht van die tijd moet bekijken toen de situatie van de werknemer onder andere inzake mobiliteit anders was dan nu.

Tijdens een reis in Israël in september 1999 ondervond Mevrouw VANNOORBEECK de eerste klachten van haar ziekte. Tijdens een hospitalisatie in het Saint-Luc Hospitaal van de UCL werd de diagnose van mesotheliom gesteld. Op 3 juli 2000 is zij overleden te Namen.

Het deskundig onderzoek uitgevoerd door Prof. DE VUYST bevestigt dat Mevrouw VANNOORBEECK is overleden tengevolge van de ziekte mesotheliom en dat dit in haar geval te wijten is aan een blootstelling aan asbest. Tevens bevestigt de deskundige dat de ziekte mesotheliom van Mevrouw VANNOORBEECK hoogstwaarschijnlijk te wijten is aan de blootstelling aan amfibolen.

1.2. Asbest en mesotheliom:

1.2.1. Soorten asbest met verschillende gevaarlijkheid

Asbest is de verzamelnaam voor een aantal vezelvormige silicaatmineralen met zeer bijzondere eigenschappen. Asbestvezels zijn zeer sterk, onbrandbaar en isoleren goed tegen warmte en geluid. Dit mineraal werd in het verleden massaal gebruikt in asbesttextiel voor het vervaardigen van onbrandbare kleding, in frictiemateriaal (remvoeringen en koppelingsplaten in auto's), als isolatiemateriaal (in verwarmingsinstallaties, machinekamers en wanden van treinwagons), en in de bouw en ontelbare andere toepassingen.

Voor wat de bouw betreft moet een onderscheid gemaakt worden tussen spuitasbest dat destijds werd aangewend als isolatiemateriaal voor het isoleren van gebouwen, brandbeveiliging en thermische of akoestische isolatie, kolommen en dergelijke meer, en anderzijds asbestcement, onder andere in de vorm van golfplaten, leien, buizen, bloembakken.

ETERNIT heeft nooit spuitasbest geproduceerd, doch was naar haar zeggen enkel actief in asbestcement en gebruikte destijds enkel asbest in één specifieke toepassing, namelijk asbestcement voor het maken van bouwmaterialen, zoals cementplaten, buizen en bloembakken waarin ongeveer 10 % asbest is gebruikt als versteviging. Deze toepassing is totaal verschillend van spuitasbest zoals dat bijvoorbeeld werd toegepast in het Berlaymontgebouw, dat tot 90 % losse asbestvezels bevat.

Spuitasbest werd door ETERNIT naar haar zeggen nooit gebruikt of aanbevolen.

Volgens de huidige stand van de wetenschap staat vast dat asbest zeer schadelijk is als het wordt ingeademd. Het risico hangt samen met de lengte van de vezels en de verhouding tussen lengte en diameter.

Niet alle asbestsoorten zijn evenwel even gevaarlijk. Er wordt in essentie een onderscheid gemaakt tussen twee soorten, met name de vezels die behoren tot de zogenaamde serpentijngroep (chrysotiel, ook witte asbest genoemd) en anderzijds amfiboolasbesten, ook wel gekleurde asbesten genaamd, met name crocidoliet (of blauwe asbest) en amosiet (of bruine asbest).

Er wordt aangenomen dat chrysotiel veel minder gevaarlijk is dan de amfibolen. Volgens ETERNIT werd bij haar sinds 1982 nog uitsluitend chrysotiel (witte asbest) gebruikt.

1.2.2. Beknopt overzicht van de recente veiligheidsreglementering:

Een Koninklijk Besluit van 3 februari 1998 heeft het gebruik van asbestvezels aan strenge beperkingen onderworpen. Het op de markt brengen, de vervaardiging en het gebruik van vezels uit de amfiboolgroep en van producten waaraan deze vezels opzettelijk zijn toegevoegd, is volledig verboden. Wat chrysotiel betreft, geldt het verbod voor een hele reeks welbepaalde toepassingen, waaronder voor asbestcement vanaf 1 oktober 1998. In een aantal gevallen was het gebruik van chrysotiel nog toegestaan tot een bepaalde latere datum.

Het Koninklijk Besluit van 23 oktober 2001 tot beperking van het op de markt brengen en van het gebruik van bepaalde gevaarlijke stoffen en preparaten (asbest), heeft het Koninklijk Besluit van 3 februari 1998 opgeheven. Het gebruik van zes verschillende asbestsoorten werd volledig verboden, behalve voor producten die chrysotiel CAS n^o 12001-29-5 bevatten, uitsluitend voor dichtgingen en bekledingen die gebruikt worden in industriële processen en installaties bestemd voor vloeistofcirculatie ter voorkoming van risico's verbonden aan hoge temperaturen en drukken. Vanaf 1 januari 2005 zou ook deze toepassing verboden zijn. In dit Koninklijk Besluit van 23 oktober 2001 wordt expliciet vermeld dat producten die asbest bevatten en reeds geïnstalleerd werden en/of in het bedrijf actief waren vóór de datum van inwerkingtreding van dit besluit (namelijk 1 januari 2002) toegelaten blijven totdat zij worden verwijderd of aan vervanging toe zijn.

Een Europese richtlijn van 26 juli 1999 legt de verplichting op aan de lidstaten om uiterlijk tegen 31 december 2004 een algemeen verbod van gebruik van (chrysotiele) asbest in te voeren. Vanaf 1 januari 2005 is het gebruik van (chrysotiel) asbest dan ook volledig verboden.

Naarmate de kennis van de gevaren verbonden aan de blootstelling aan asbest toenam, heeft ETERNIT naar haar zeggen niet gewacht tot de

Belgische wetgeving ter zake werd aangepast, maar heeft zij telkens op basis van de verworven kennis het productieproces aangepast.

Aldus werd het gebruik van blauwe asbest in buizen in de fabriek te Tisselt stopgezet in 1980 en het gebruik van amosiet in 1982. In de fabriek te Kapelle-op-den-Bos werd het gebruik van amosiet stopgezet in 1979. In deze fabriek werd enkel voor bepaalde specifieke producten en voornamelijk tijdens de jaren '50-'60 blauwe asbest gebruikt.

Tot slot werd ook het gebruik van witte chrysotiel asbest stopgezet in de fabriek te Kapelle-op-den-Bos in 1996 en in Tisselt in 1997, dit wil zeggen vóór het uitvaardigen van het koninklijk besluit van 3 februari 1998.

Ter pleitzitting stelden de raadslieden van de familie JONCKHEERE dat de fabricatie van asbesthoudende producten in Kapelle-op-den-Bos pas in 1998 zou stopgezet zijn.

Bij dit alles houdt ETERNIT voor dat zij steeds in overleg met de ter zake bevoegde overheid gewerkt heeft.

1.2.3. Mesothelioom

De ziekte waaraan Mevrouw VANNOORBEECK, moeder, schoonmoeder en grootmoeder van eisers, is overleden, is mesothelioom, een zeldzame vorm van kanker aan het longvlies of het buikvlies, waarvan aangenomen wordt dat zij in meer dan 90 % der gevallen wordt veroorzaakt door de blootstelling aan asbest. Mesothelioom is één van de weinige kankers waarvan wordt aanvaard dat die een zeer duidelijk verband vertonen met een bepaalde beroepsblootstelling.

In de vakliteratuur wordt thans aanvaard dat ook een para-beroepsmatige blootstelling tot mesothelioom kan leiden, met name de blootstelling aan de kledij die door de echtgenoot die werkzaam is in de asbestindustrie wordt gedragen en mee naar huis genomen.

Het verband tussen asbestblootstelling en mesothelioom werd maar geleidelijk aan ontdekt en algemeen aanvaard. Dit is te wijten aan de lange latentietijd, dit is de tijd verstreken sinds de blootstelling en de manifestatie van de ziekte. Volgens ETERNIT wordt thans aangenomen dat de gemiddelde latentietijd van mesothelioom 45 jaar bedraagt.

Mesothelioom werd pas in 1982 als beroepsziekte erkend. In Duitsland gebeurde dit in 1976. Niettegenstaande Europese documenten uit 1969 over asbestose waarbij melding wordt gedaan van mesothelioomwaarnemingen, en zonder mesothelioom daarbij als beroepsziekte te bestempelen, werd mesothelioom pas in 1990 formeel opgenomen in de Europese lijst van beroepsziekten.

Dit alles wordt door de familie JONCKHEERE- VANNOORBEECK niet betwist.

1.3. De ETERNIT-fabrieken en het productieproces

1.3.1. ETERNIT volgens ETERNIT:

De NV ETERNIT startte haar productieactiviteiten in Kapelle-op-den-Bos in 1924 en in Tisselt in 1930. Na de Tweede Wereldoorlog kenden deze fabrieken een enorme expansie met grote mechanisatie in de fabriek, waaronder het pneumatisch transport van asbest. De topperiode voor de productie waren de jaren 1960 en '70. Op een bepaald ogenblik werkten er meer dan 3000 man bij de NV ETERNIT.

ETERNIT stelt dat van in het begin van de jaren '50 in de fabrieken gebruik gemaakt van ontstoffingsmachines met stoffilters volgens de mogelijkheden van die tijd. Volgens haar werden systematisch technische verbeteringen aangebracht, met een betere kwaliteit van het filtermedium hetgeen tot verbetering leidde van de resultaten.

Begin van de jaren '70 groeide de bewustwording over de risico's met betrekking tot mesothelioom die de arbeiders liepen bij de verwerking van asbest. Op 23 mei 1972 werd het eerste Koninklijk Besluit genomen betreffende de strijd tegen de hinder door het werk en de werkplaatsen en tot wijziging van Titel II, hoofdstuk III van het A.R.A.B. dat onder meer betrekking had op asbest en die de eerste asbestwetgeving in België vormde.

Om die reden werden vanaf het begin van de jaren '70 de arbeiders verplicht om maskers te dragen tijdens het leegmaken van de zakken met asbest en werd onder andere vanaf midden 1970 gestart met de ombouw van het productieproces naar een volledig natte verwerking van asbest waardoor het risico op blootstelling aan asbeststof drastisch werd verminderd. Al deze inspanningen gingen gepaard met zeer zware investeringsprogramma's ten belope van het voor die tijd enorme bedrag van ongeveer 25 miljoen euro (1 miljard BEF).

Tevens werd vanaf 1975 algemeen gebruik gemaakt van plasticzakken voor het transport van asbest (vanuit Canada, Rusland en Italië), in plaats van jutezakken die voordien werden gebruikt. Vanaf het einde van de jaren '70 werd asbest samengeperst in plasticzakken, gepalletiseerd en onder krimphoes verpakt met een duidelijke etikettering.

In 1978-1979 werden automatische zakopeners voor asbest geïnstalleerd. Daarnaast werd ook gebruik gemaakt van manuele zakopeners met filterinstallatie zodat het geheel licht in onderdruk stond om stofverspreiding op de werkplaats te voorkomen.

Volgens ETERNIT werd het gebruik van blauwe asbest in buizen in Tisselt stopgezet in 1980 en het gebruik van amosiet in 1982.

In Kapelle-op-den-Bos zou het gebruik van amosiet stopgezet zijn in 1979. In deze fabriek werd volgens ETERNIT enkel voor bepaalde specifieke

producten en voornamelijk tijdens de jaren '50-'60 blauwe asbest gebruikt.

Deze omschakeling van de productie naar nieuwe technologie productie was het gevolg van een onderzoeksprogramma dat werd opgestart in de loop van de jaren '70 om asbestvezels te vervangen door andere vezels.

Begin 1980 werden de eerste asbestvrije producten, namelijk lage dichtheitsproducten, gemaakt. Systematisch werd het programma verder gezet en zo uiteindelijk voor alle andere producties uit het ETERNIT-gamma.

Het gebruik van asbest werd volgens ETERNIT stopgezet in Kapelle-op-den-Bos in 1996 en in Tisselt in 1997. Deze omschakeling ging gepaard met een investering van circa 55 miljoen euro (2,2 miljard BEF).

Begin van de jaren '80 werden er door het toenmalige SCK (Studiecentrum te Mol) en in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid metingen uitgevoerd in de nabije omgeving van de fabriek en in het centrum van de gemeente. Volgens ETERNIT werden toen nergens verhoogde asbestconcentraties in de lucht aangetroffen. Evenmin zouden enige maatregelen voorgesteld of opgelegd zijn. Ook nadien zouden nog regelmatig metingen uitgevoerd zijn, steeds met dezelfde zeer lage waarden.

Begin van de jaren '90 werd in samenwerking met OVAM een vijfjarenplan opgestart met betrekking tot de met asbestcement verontreinigde sites in de fabriek en de bijhorende bedrijfsterreinen. In het jaar 2000 waren alle verontreinigde sites overeenkomstig de richtlijnen van OVAM gesaneerd.

ETERNIT wenst met dit overzicht aan te tonen dat het zich vanaf 1970 heeft ingezet om de blootstelling aan asbest zo laag als destijds haalbaar te houden, zowel voor zijn werknemers als voor de omwonenden. Dat deze maatregelen ook efficiënt waren zou blijken uit de vele metingen waarvan de resultaten veel lager lagen dan de wettelijke voorschriften. ETERNIT verwijst in dat verband ook naar het feit dat er al sinds vele jaren geen nieuwe zware asbestosegevallen (de specifieke soort stoflong) meer zijn.

ETERNIT stelt dat het steeds de vigerende wetgeving en regelgeving inzake asbest strikt heeft toegepast, en er zelfs op vooruit gelopen heeft, rekening houdend met de evolutie van de kennis in de wetenschap en de verbetering van de technologische mogelijkheden.

Nooit zou er door de arbeidsinspectie enig proces-verbaal van overtreding van de A.R.A.B.-reglementering lastens ETERNIT opgesteld zijn.

ETERNIT stelt de laatste decennia zeer vooruitstrevend geweest te zijn op allerlei milieugebieden. In 1997 werd het als eerste bedrijf in de bouwsector in België bekroond met het ISO 14001 milieucertificaat.

Spijtig genoeg wordt ETERNIT nu geconfronteerd met specifieke kankergevallen, met name mesothelioom. Zij stelt echter dat deze hun

oorsprong vinden in beroepsmatige blootstellingen van gemiddeld meer dan 45 jaar geleden, dit wil zeggen in de jaren vóór 1970. De latentietijd bedraagt gemiddeld immers een 45-tal jaar. ETERNIT noemt deze gevallen, in het licht van de lange blootstellingsperiode en het hoge aantal tewerkgestelden, eerder beperkt. Het is de vurige hoop en overtuiging van de NV ETERNIT dat, gezien al de genomen voorzorgsmaatregelen, de incidentie hiervan zal afnemen.

In de recentste studie terzake voorspellen de epidemiologen Tan et al. voor het Verenigd Koninkrijk:

"Mortality among males is predicted to peak approximately 2040 deaths in the year 2016, with a rapid decline thereafter (British Journal of Cancer 103, 430-436 (27 July 2010))."

Vrij vertaald door ETERNIT:

"Er wordt voorspeld dat het sterftecijfer haar hoogste punt, namelijk ongeveer 2040 doden, zal bereiken in het jaar 2016 met daarna een snelle daling."

1.3.2. Het ETERNIT- conglomeraat:

De familie JONCKHEERE benadrukt dat ETERNIT België deel uitmaakt van een belangrijk conglomeraat van ondernemingen en dat deze groep op wereldvlak als vierde marktspeeler kan of kon beschouwd worden.

De asbestindustrie werd altijd gedomineerd door een klein handvol ondernemingen die nauw samenwerk(t)en en die gemeenschappelijke en gekruiste deelnames ontwikkelden. In het midden van de jaren '70 domineerden vier ondernemingen de markt. JOHNS MANVILLE Corporation (Verenigde Staten) was de grootste producent van de wereld, gevolgd door Turner en Newall (GB), en Cape Ltd (GB).

ETERNIT, de vierde in de rij, een internationale twee-koppige groep onder de controle van twee families, de SCHMIDHEYNI's in Zwitserland en de familie EMSENS in België, behoorde tot het kleine handvol ondernemingen dat de markt op internationaal niveau beheerste. Samen controleerden deze trusts 50 % van de productie en 25 % van de verwerking van asbest.

Hoewel vele toepassingen van asbest werden gemaakt was de asbestcementindustrie goed voor het leeuwenaandeel van de markt.

ETERNIT België was nauw verweven met ETERNIT Zwitserland. Leden van de Zwitserse familie SCHMIDHEINY die ETERNIT Zwitserland controleert, zetelen of zetelden in de beheerraad van de Belgische Compagnie Financière ETERNIT. ETERNIT België controleert in 1979 ETERNIT Nederland, Verenigd Koninkrijk (100 %) en ETERNIT Frankrijk (99 %).

De Financière ETERNIT was samen met andere belangrijke asbestgroepen medeaandeelhouder in verschillende ondernemingen. Zij

had een aandeel in Johns-Mansville Corporation in de Verenigde Staten. Zij was aandeelhoudster in Asbestos Corporation (Verenigde Staten, filiaal van General Dynamics) en Advocate Mines in Canada. Zij had aandelen in ondernemingen aan de zijde van de US Gypsum Company (USG Europe), Turner and Newall en JOHNS MANVILLE (FADEMAC, DALAMI, ETERNIT A.G. en Advocate Mines).

In 1962 werd door ETERNIT België samen met de Amerikaanse onderneming JOHNS MANVILLE en het Britse TURNER EN NEW ALL het Luxemburgse TEAM opgericht dat ondernemingen die asbestcement verwerken zou oprichten in niet minder dan 14 landen in Azië, Afrika, Latijns Amerika en Zuid Europa.

ETERNIT zou trouwens ook rechtstreekse en onrechtstreekse participaties nemen in asbestmijnen in Canada, ondermeer in Asbestos Corporation en Advocate.

Het jaarverslag 1999 vermeldt deelname in tientallen buitenlandse ondernemingen.

ETERNIT betwist dit alles niet.

1.4. Het tussenvonnis van 22 mei 2000 en de expertise:

Bij tussenvonnis van 22 mei 2000 van de tweede kamer van deze rechtbank werd professor DE VUYST aangesteld als deskundige, in volgende bewoordingen:

*“Rechtsprekende na tegenspraak;
Verklaart de vordering ontvankelijk doch alvorens uitspraak te doen over de gegrondheid ervan;
Stelt aan als deskundige de heer De Vuyst P., geneesheer te 1070 Brussel, (...), met de volgende opdracht:
eisende partij op te roepen en te onderzoeken;
de asbestvezels die zij in zich draagt te identificeren en lege artis te kwantificeren, haar gezondheidstoestand te beschrijven, de letsels te beschrijven in causaal verband met de asbestbesmetting waarvan zij het slachtoffer is, de oorzaken en de evolutie van deze toestand evenals de medische of paramedische behandelingen te beschrijven die zij dient te volgen en er de duur van te bepalen, de graad en de periodes van volledige of gedeeltelijke werkonbekwaamheid te bepalen, evenals de datum van genezing, de datum van consolidatie van de letsels en te preciseren of deze letsels haar hebben belet of zullen beletten op een normale wijze haar beroepsactiviteiten of huishoudelijke activiteiten uit te oefenen;
na te gaan of een blijvende werkonbekwaamheid bestaat en er de graad van vast te stellen;
te zeggen of de blijvende letsels een beroepshandicap uitmaken ten definitieve titel, rekening houdende zowel met de vroeger uitgeoefende beroepen als met de arbeidsmarkt in het algemeen;
zo nodig de psychologische, esthetische, morele en materiële*

schade te beschrijven;

Zegt dat een met redenen omkleed, schriftelijk en onder eed bevestigd verslag moet worden neergelegd ter griffie van deze rechtbank binnen een termijn van 2 maanden vanaf de dag dat hij zijn aanstelling heeft aanvaard;

Veroordeelt verwerende partij om de door de deskundige gevraagde provisie voor het schieten, onder alle voorbehoud en ten laste van wie het zal behoren zoals later ten gronde beslist zal worden;

Verzendt de zaak voor het overige naar de algemene rol;

Houdt de beslissing nopens de kosten aan;

Verklaart onderhavig vonnis uitvoerbaar bij voorraad;"

Professor DE VUYST legde op 22 januari 2001 zijn verslag neer ter griffie van deze rechtbank, en kwam tot volgende bevindingen:

"ALGEMEEN BESLUIT

Mevrouw Vannoorbeeck was aangetast door een epitheliaal mesothelioom.

De eerste patente uitdrukking van deze ziekte was een pleurale uitstorting in September 1999 (3/9/99). De fysische onbekwaamheid is geschat op 100 % (niet-curabele kanker) vanaf deze dag. Dit mesothelioom is de oorzaak van het overlijden (3/7/2000).

Er is geen twijfel mogelijk dat dit mesothelioom te wijten is aan asbest. De mineralogische onderzoeken tonen een hoge concentratie van crocidolite en amosite vezels in de longen. Patiënte had trouwens ook multipele pleurale plaques, ook veroorzaakt door asbest.

De oorsprong van deze blootstelling vindt zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentele blootstelling van 1957 tot 1991.

Beide zijn beschreven in de medische wetenschappelijke literatuur als potentiële oorzaken van mesothelioom en pleurale plaques. De duur en latentieperiodes van deze blootstellingen zijn compatiebel met de presentatie van een mesothelioom in 1999."

1.5. De gedinghervatting:

Na het overlijden van Mevrouw VANNOORBEECK, hebben haar zoons Eric, Pierre- Paul, Xavier, Stéphane en Benoit JONCKHEERE bij conclusie van 16 februari 2001 het geding hervat dat wijlen hun moeder indertijd had ingeleid.

Sindsdien zijn echter ook wijlen Pierre Paul en Stéphane JONCKHEERE overleden aan de gevolgen van een kwaadaardig mesothelioom.

De familie JONCKHEERE verloor zodoende onbetwist vijf familieleden aan mesothelioom: grootvader Paul JONCKHEERE, vader en moeder Pierre JONCKHEERE en Françoise VANNOORBEECK, en zoons Pierre Paul JONCKHEERE, en Stéphane JONCKHEERE.

2. Vorderingen van de partijen.

Thans vragen eisers hen akte te verlenen dat zij het geding hernemen.

Verweerster te veroordelen tot betaling aan eisers van een schadevergoeding die voorlopig geraamd wordt op 399.500 Euro onder voorbehoud van vermeerdering of vermindering in de loop van het geding.

Verweerster tot alle kosten te horen veroordelen daarin inbegrepen de rechtsplegingsvergoeding .

Het vonnis uitvoerbaar bij voorraad te verklaren niettegenstaande alle verzet en zonder borgstelling, nog kantonnement.

Van haar kant vraagt de naamloze vennootschap ETERNIT aan de rechtbank van eerste aanleg:

in hoofdorde: vast te stellen dat de vordering van eisers verjaard is en dienvolgens deze vordering niet toelaatbaar minstens niet ontvankelijk te verklaren;

in ondergeschikte orde: de vordering van eisers ongegrond te verklaren;

in uiterst ondergeschikte orde: te zeggen voor recht dat de schade waarop eisers aanspraak kunnen maken maximaal 255.450 BEF (6.332,44 euro) bedraagt;

eiseres te veroordelen tot de kosten van het geding daarin begrepen de rechtsplegingsvergoeding en de kosten van het deskundig onderzoek.

3. In Rechte:

3.1. Probleemstelling:

Artikelen 1382 en 1383 B.W. bepalen:

“ Art. 1382. Elke daad van de mens, waardoor aan een ander schade wordt veroorzaakt, verplicht degene door wiens schuld de schade is ontstaan, deze te vergoeden.

Art. 1383. Ieder is aansprakelijk niet alleen voor de schade welke hij door zijn daad, maar ook voor die welke hij door zijn nalatigheid of door zijn onvoorzichtigheid heeft veroorzaakt.”

ETERNIT betwist de schade van wijlen Mevrouw VANNOORBEECK niet: de ziekte die zij opliep door asbestbesmetting, en haar overlijden als gevolg daarvan. Zij betwist evenmin de schade van haar nabestaanden, die dezen stilzwijgend maar zeker vorderen bij uitbreiding van de oorspronkelijke vordering; zij verschilt enkel van mening met de familie JONCKHEERE over de waardering en de vergoeding van deze schade.

ETERNIT betwist evenmin dat deze schade het gevolg is van haar asbestproductie te Kapelle-op-den-Bos, met andere woorden dat deze er in oorzakelijk verband mee staat, zoals traditioneel vereist wordt voor de toepassing van de artikelen 1382 en 1383 B.W.. Dat is geheel terecht daar gerechtsdeskundige DE VUYST tot het besluit kwam dat dit mesothelioom (en het overlijden van Mevrouw VANNOORBEECK) te wijten is aan asbest. De oorsprong van de blootstelling bevindt zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentele blootstelling van 1957 tot 1991.

Aldus spitst deze procedure zich voornamelijk toe op twee juridische geschilpunten: namelijk of de vordering van eisers al dan niet verjaard is, en of de handelswijze van ETERNIT indertijd al dan niet foutief was.

Als de feiten verjaard zouden zijn, dan zouden eisers niet over een geldige aanspraak (meer) blijken te beschikken; zo de handelswijze van ETERNIT niet foutief zou blijken te zijn, dan zou zij op grond van de artikelen 1382-1383 niet gehouden zijn eisers te vergoeden, ook al is het overlijden van Mevrouw VANNOORBEECK onbetwistbaar te wijten aan haar (onrechtstreeks) contact met deze asbestproductie.

3.2. de verjaring:

3.2.1. Vooraf:

Verjaring is een middel om, door verloop van een zekere tijd en onder de voorwaarden die de wet bepaalt, iets te verkrijgen of van een verbintenis bevrijd te worden (art. 2219 B.W.).

Deze bevrijdende verjaring is een verweermiddel van de schuldenaar tegenover zijn schuldeiser (zie o.m. LEBON, C., [Tenietgaan van verbintenissen] Verjaring, in X., Bijzondere overeenkomsten. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer, IV. Commentaar Verbintenissenrecht, Titel I, Hfdst. 5, Afd. 7 (93 p.)).

De rechtsleer gaat in het algemeen uit van het processuele karakter van dit verweermiddel; het zou gaan om een middel van niet-ontvankelijkheid, dat tot gevolg heeft dat het recht van de schuldeiser om de eis in rechte in te stellen, tenietgaat (zie o.m. A. VAN OEVELEN, 'Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervaltermijnen in het Belgisch privaatrecht', T.P.R. 1987, (1757), nrs. 17 en 18 en de daar aangehaalde verwijzingen). Ook de rechtspraak van deze zetel is nagenoeg volledig in deze zin gevestigd.

Door andere auteurs is het verweermiddel van de verjaring vergeleken met materieelrechtelijke excepties, zoals de *exceptio non adimpleti contractus* (zie o.m. M.E. STORME, 'Perspectieven voor de bevrijdende verjaring in het vermogensrecht (met ontwerpbepalingen voor een hervorming)', T.P.R. 1994, (1977), nr. 4). In deze laatste visie kan de schuldenaar tegenover zijn schuldeiser invoeren dat hij met het intreden van de verjaring van zijn verplichtingen tegenover hem werd ontslagen. De verjaring wordt slechts operationeel, zodra degene in wiens voordeel ze loopt, er zich op beroept.

Het tussenvonnissen van 22 mei 2000 van de tweede kamer van deze rechtbank verklaarde de vordering ontvankelijk doch stelde, alvorens uitspraak te doen over de gegrondheid ervan, professor DE VUYST aan als deskundige.

Zonder het gezag van gewijsde van dit tussenvonnissen te schenden, kan de ontvankelijkheid van de vordering niet meer opnieuw in overweging genomen worden. De beweerde verjaring van de vordering dient bijgevolg verder behandeld te worden als een materieelrechtelijke exceptie, die de grond van de zaak raakt.

Partijen bevestigden in dat verband ter pleitzitting eenstemmig dat tijdens de pleidooien die voorafgingen aan het tussenvonnissen van 22 mei 2000, het vraagstuk van de verjaring van de vordering op geen enkel ogenblik ter sprake kwam, zodat de rechtsmacht van de rechtbank over dit middel thans nog voluit kan uitgeoefend worden.

3.2.2. Verjaring van burgerlijke aansprakelijkheid

Artikel 2262bis §1 B.W. bepaalt:

“ Art. 2262bis. § 1. Alle persoonlijke rechtsvorderingen verjaren door verloop van tien jaar.

In afwijking van het eerste lid verjaren alle rechtsvorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid door verloop van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon.

De in het tweede lid vermelde vorderingen verjaren in ieder geval door verloop van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan.

§ 2. (...)”

De voorliggende rechtsvordering strekt onbetwist tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid en is bijgevolg onderworpen aan een dubbele verjaringstermijn:

- deze van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade of van de verzwaring ervan en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon;
- en deze van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan.

Het wordt terecht niet betwist dat de vordering ingesteld werd binnen de eerste verjaringstermijn van vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de schade en van de identiteit van de daarvoor aansprakelijke persoon: de eerste patente uitdrukking van deze ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK was een pleurale uitstorting in september 1999. Uit de vaststellingen en de motivering van de gerechtsdeskundige blijkt dat de fatale diagnose gesteld werd tijdens een hospitalisatie in het St. Luc hospitaal van 13 tot 25 december 1999; in januari 1999 werd patiënte gezien door een huisdokter voor “begin van pleuritis” en dit was misschien een eerste teken van de ziekte doch daarover bestaan geen radiologische documenten.

Mevrouw VANNOORBEECK kon zich op zijn vroegst bewust zijn van haar ziekte in januari 1999, maar zij verwerf daarover pas zekerheid eind december van dat jaar. De vordering in deze zaak werd ingeleid in mei 2000 door vrijwillige verschijning, en dat was in elk geval ruim binnen de vijf jaar vanaf de dag volgend op die waarop zij kennis heeft gekregen van de schade, voorgeschreven door artikel 2262bis §1 lid 2 B.W.

3.2.3. De twintigjarige, "absolute" verjaringstermijn:

ETERNIT houdt echter voor dat de tweede verjaringstermijn voorzien door dit artikel, met name deze van twintig jaar vanaf de dag volgend op die waarop het feit waardoor de schade is veroorzaakt, zich heeft voorgedaan, zou overschreden zijn. In de rechtsleer wordt deze tweede verjaringstermijn veelal de "absolute" verjaringstermijn inzake buitencontractuele aansprakelijkheid genoemd.

ETERNIT steunt haar stelling dat de absolute verjaringstermijn van 20 jaar zou verstreken zijn op een reeks berekeningen uitgaande van volgende formule van mesotheliom-risico-schattingen zoals gemaakt door de auteurs (Peto & al. 1982, Doll & Peto 1985, Hughes & Weill 1986, de Klerk et al. 1989, HEI-AR 1991, INSERM 1997) :

*"Risico van (manifestatie van) mesotheliom in een bepaald kalenderjaar (WXYZ) voortspuitend uit een bepaalde asbestblootstelling ("bl." op een bepaald tijdstip in het verleden met zijn specifieke vezelsoort en vezelconcentratie) =
= te verwachten excess in kalenderjaar WXYZ ...
= probabiliteit van optreden van mesotheliom in WXYZ ...
= Km (constante, afhankelijk van het vezeltype) vermenigvuldigd met een vezelfactor (afhankelijk van de vezelconcentratie), vermenigvuldigd met [(tijdsverloop tussen begin bl. en WXYZ - 10 jaar)³- (tijdsverloop tussen einde bl. en WXYZ- 10 jaar)³]."*

Volgens de tabel die ETERNIT op basis van deze formule opstelde, zou de kans dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK zou voortvloeien uit een besmetting in 1989 of later, gelijk zijn aan 0, en zou de kans dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK zou voortvloeien uit een besmetting tussen 1989 en 1988, uiterst minimaal zijn.

Artikel 2262bis §1 B.W. is echter pas in het Burgerlijk Wetboek ingevoegd door de Wet van 10 juni 1998, zodat overgangsrecht toepasselijk is op voorliggende vordering die ingeleid werd door vrijwillige verschijning van 19 mei 2000.

Artikelen 10 en 12 van deze Wet bepalen:

" Art. 10. Wanneer de rechtsvordering is ontstaan vóór de inwerkingtreding van deze wet, beginnen de nieuwe verjaringstermijnen waarin zij voorziet slechts te lopen vanaf haar inwerkingtreding. De totale duur van de verjaringstermijn mag evenwel niet meer dan dertig jaar bedragen.

(...)

Art. 12. Indien de rechtsvordering tot vergoeding van de schade is ontstaan vóór de inwerkingtreding van deze wet maar de schade nadien verzwaart, begint de termijn van vijf jaar te lopen vanaf de dag volgend op die waarop de benadeelde kennis heeft gekregen van de verzwaaring van de schade en de termijn van twintig jaar vanaf de inwerkingtreding van deze wet. De totale duur van de verjaringstermijn mag evenwel niet meer dan dertig jaar bedragen."

In de mate waarin de schade van Mevrouw VANNOORBEECK zou ontstaan zijn vòòr de inwerkingtreding van deze Wet (ontstaan van de tumor(en) en tijdens de periode van de zogenaamde 'sluipende schade', gevolgd door de groei ervan tijdens de periode van de zogenaamde 'verborgen schade') en nadien tot uiting gekomen is door de verergering en diagnose ervan, zouden zowel de vijfjarige subjectieve verjaringstermijn als de twintigjarige absolute verjaringstermijn, slechts beginnen te lopen vanaf de inwerkingtreding van deze Wet op 27 juli 1998, met dien verstande dat de totale duur van de verjaringstermijn niet meer dan dertig jaar mag bedragen.

Gezien de vordering werd ingeleid op 19 mei 2000, zou elke vordering tot vergoeding van schade op grond van artikel 2262bis B.W. en de overgangsregeling verjaard zijn voor zover de schadeverwekkende gebeurtenis zou plaatsgevonden hebben vòòr 19 mei 1970.

Volgens de tabel die ETERNIT zelf opstelde, zou het risico dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK veroorzaakt werd door een blootstelling in 1957, 2977 bedragen hebben (ETERNIT voegt daar niet aan toe waarmee dit cijfer dient vergeleken te worden). Volgens diezelfde tabel zou het risico dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK veroorzaakt werd door een besmetting in 1970, 1027 bedragen hebben, en zo verder, om te komen tot een risico gelijk aan 0 dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK veroorzaakt werd door een blootstelling in 1989 of later.

In totaal schat ETERNIT het risico dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK veroorzaakt werd door een besmetting tussen 1957 en 1989, op 32.768. Volgens diezelfde tabel zou het risico dat deze ziekte veroorzaakt werd door een blootstelling tussen 1970 en 1989, 6859 bedragen hebben.

De kans dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK veroorzaakt werd door een besmetting tussen 1970 en 1989, bedraagt aldus 20,93 % van de kans dat haar ziekte veroorzaakt werd door een blootstelling tussen 1970 en 1989, wat significant veel is, temeer daar alle onbekenden in de formule die ETERNIT gebruikt, door haarzelf eenzijdig ingevuld werden.

3.2.4. Aanvang van de verjaringstermijn:

De stelling van ETERNIT over het tijdstip van de schadeverwekkende gebeurtenis kan trouwens in genen dele aanvaard worden.

De twintigjarige looptijd van de verjaring neemt in de regel een aanvang op het ogenblik waarop "het feit waardoor de schade is veroorzaakt" zich heeft voorgedaan. Bij het aanvangspunt van deze termijn werd tijdens de parlementaire voorbereiding van de nieuwe wet nauwelijks stilgestaan. Het is opvallend dat in de parlementaire besprekingen uitvoerig werd gedebatteerd over de duur van de lange verjaringstermijn, terwijl over het aanvangspunt van de termijn nauwelijks werd gerept. Blijkbaar was de

wetgever er zich niet van bewust dat hij op dit punt in vergelijking met het oude recht een wijziging heeft aangebracht met mogelijks ingrijpende gevolgen. Het schadeverwekkend feit situeert zich namelijk niet noodzakelijk op hetzelfde ogenblik als het ontstaan of het zich manifesteren van de schade (zie o.m. I. BOONE, 'De verjaring van de vordering tot schadeherstel op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid en van de burgerlijke vordering uit een misdrijf', in X., De herziening van de bevrijdende verjaring door de Wet van 10 juni 1998. De gelijkheid hersteld?, Antwerpen, Kluwer, 1998, 145).

Het begrip 'schadeverwekkend feit' is nochtans in de foutaansprakelijkheid onbekend. In overeenstemming met de regelen van de risicoaansprakelijkheid en het verzekeringsrecht, die het begrip wel kennen en gebruiken, kan de definitie van BOONE naar voren geschoven worden: "Het feit waardoor de schade is veroorzaakt, is 'het ongeval, of meer precies, het laatste van de gebeurde feiten dat noodzakelijk is voor (en dat samen met de andere noodzakelijke elementen voldoende is voor) het ontstaan van de schade'."

Volgens deze opvatting zou bij een schadeveroorzakende gebeurtenis die een plots optredend feit is, de twintigjarige verjaringstermijn onmiddellijk na dit feit beginnen lopen. Indien de schadeverwekkende gebeurtenis bestaat uit een voortdurend feit of uit een opeenvolgende reeks van feiten met eenzelfde oorzaak, begint de twintigjarige termijn pas te lopen nadat dit voortdurende feit heeft opgehouden te bestaan (zie o.m. LEBON, C., aangehaald werk).

Aangezien de wetgever in de verjaringswet zelf niet heeft aangeduid wat begrepen moet worden onder "schadeverwekkend feit", dient dit begrip te worden ingevuld aan de hand van externe elementen. In de parlementaire voorbereidingen wordt verwezen naar het ongeval of de gebeurtenis waardoor de schade is veroorzaakt en naar het ogenblik waarop de feiten zich hebben voorgedaan.

In de Nederlandse verjaringsregeling die dateert van begin de jaren negentig - en in de internationale milieuaansprakelijkheidsverdragen, wordt voor schade veroorzaakt door gevaarlijke stoffen het schadeverwekkende feit gedefinieerd als "*een plotselinge gebeurtenis, een voortdurend feit of een opeenvolging van feiten met dezelfde oorzaak.*"

Wanneer de schadeverwekkende gebeurtenis bestaat uit een blootstelling aan asbest, zal het meestal gaan om een voortdurend feit of uit een opeenvolging van feiten met dezelfde oorzaak. De invulling van het begrip "*schadeverwekkende gebeurtenis*" zal dus nog niet toelaten om het ogenblik in de tijd waarop de schadeverwekkende gebeurtenis zich heeft voorgedaan precies te situeren.

Omdat het zeer moeilijk is om het ogenblik van drempeloverschrijding objectief vast te stellen in een individueel geval, ligt het voor de hand bij een langdurige of herhaaldelijke blootstelling aan te knopen bij het einde van de blootstelling.

Het betreft hier immers een objectief vaststelbaar gegeven dat niet beïnvloed wordt door de persoonlijke kenmerken van de benadeelde.

Wanneer de benadeelde op verschillende wijzen of tijdstippen werd blootgesteld aan asbest, staat men voor de situatie van een aantal al dan niet opeenvolgende blootstellingen. In de Nederlandse literatuur en rechtspraak is deze situatie al veelvuldig aan de orde geweest in het kader van beroepsmatige blootstelling.

Vraag is of het dan gaat om verschillende voortdurende feiten, zodat de verjaringstermijn van de vordering tot vergoeding begint te lopen na het einde van elke blootstelling, of om een opeenvolging van feiten met dezelfde oorzaak, zodat de verjaringstermijn van de vordering pas begint te lopen na het einde van de blootstelling van de benadeelde, omdat de schadeverwekkende gebeurtenis dan pas geacht wordt afgelopen te zijn.

De enige billijke oplossing bestaat er in aan te knopen bij het einde van de globale blootstelling, aangezien het ogenblik van drempeloverschrijding in een individueel geval in de praktijk toch niet kan bepaald worden. De onzekerheid over het ogenblik van de drempeloverschrijding dient voor rekening te komen van de aansprakelijke. Wel gaat het hier louter om een bewijslastverdeling. Zo degene die de blootstelling aan asbest veroorzaakte kan aantonen dat de drempeloverschrijding zich reeds vroeger situeerde, dan zal worden aangeknoopt bij het ogenblik van de feitelijke drempeloverschrijding (vergelijk o.m. DE KEZEL, E., Problematiek van verborgen letselschade en verjaring: reflectie over een speciale vergoedingsregeling n.a.v. zgn. 'asbestschadevorderingen' TPR 2004, afl. 1, 107-143, nrs. 12 e.v.).

Het lozen van gevaarlijke stoffen is een voortdurend feit. De verjaringstermijn gaat derhalve pas in vanaf het ogenblik dat het lozen ophoudt. Ook blootstelling aan asbest is een voortdurende schadeverwekkende gebeurtenis. In de Nederlandse jurisprudentie bestaat overeenstemming dat de lange termijn in asbestzaken eerst ingaat op het moment van de laatste blootstelling, doorgaans bij het einde van de tewerkstelling (zie o.m. I. BOONE, I.c., nr. 149 in fine)

Deze visie vindt steun in het Verdrag van de Raad van Europa (Lugano 21 juni 1993) inzake aansprakelijkheid voor activiteiten die gevaarlijk zijn voor het milieu (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/150.htm>). Dit verdrag bevat een definitie van het begrip "incident" (E) of "événement" (F). Een schadeverwekkend feit is in de zin van dit Verdrag een plotse gebeurtenis of een voortdurend feit of reeks van feiten met dezelfde oorzaak die schade veroorzaken, of waardoor een ernstige en onmiddellijke dreiging van schade gecreëerd wordt ("*(...) signifie tout fait instantané ou continu, ou toute succession de faits ayant la même origine, qui cause un dommage ou qui crée une menace grave et imminente de dommage.*")

Deze omschrijving kan men ook terugvinden in de aansprakelijkheidsverdragen inzake transport over zee.

In het toelichtend rapport bij het Verdrag van Lugano wordt vermeld:

"11. Incident

43. As the regime of liability under Article 6 of this Convention depends upon a causal link between the damage and the incident, it is necessary to specify the meaning of an incident. The Convention covers damage resulting from a sudden occurrence, damage resulting from a continuous occurrence, as well as damage resulting from a series of occurrences with the same origin.

Main examples of sudden occurrences are fire, a leak or an emission. Prolonged spilling of dangerous substances into a waterway is an example of a continuous occurrence.

(...)

A sudden occurrence, a continuous occurrence or a series of occurrences having the same origin constitutes an incident. Where there are several occurrences, therefore, all the occurrences must be considered in order to interpret the notion of incident.

However, the limitation period to which actions are subject under Article 17 runs from the end of a continuous occurrence or of the last of a series of occurrences having the same origin."

("11. Incident

43. Aangezien het regime van aansprakelijkheid op grond van artikel 6 van dit verdrag afhangt van een causaal verband tussen de schade en het incident, is het nodig om de betekenis van een incident te verduidelijken.

Het verdrag dekt schade als gevolg van een plotseling feit, schade als gevolg van een voortdurend feit, evenals schade ten gevolge van een reeks van feiten met dezelfde oorzaak.

Belangrijkste voorbeelden van plotselinge feiten zijn vuur, een lek of een emissie. Langdurig lozen van gevaarlijke stoffen in een waterweg is een voorbeeld van een voortdurend feit.

(...)

Een plotseling feit, een voortdurend feit of een opeenvolging van feiten met dezelfde oorzaak, vormen een incident. Als er meerdere feiten gebeuren, moeten alle feiten in aanmerking genomen worden om het begrip "schadeverwekkend feit" in te vullen.

De verjaringstermijn waaraan schadeverwekkende feiten op grond van artikel 17 onderworpen zijn, loopt evenwel van het einde van een voortdurend feit of van de laatste van een reeks van feiten met dezelfde oorzaak. ")

Dit verdrag is weliswaar niet in werking getreden bij gebrek aan voldoende ratificaties en het is ook niet door België geratificeerd. Toch toont het aan dat in het internationaal Recht "in ovo" rekening gehouden wordt met de mogelijkheid dat schadeverwekkende gebeurtenissen, althans inzake milieuschade, een voortdurend karakter kunnen hebben, en dat in dat geval de verjaringstermijn van de aansprakelijkheidsvordering pas aanvangt vanaf het einde van dat voortdurend feit.

De Belgische wetgever van 1998 heeft bij de inschrijving van het begrip “*feit waardoor de schade is veroorzaakt*” in artikel 2262bis §1 B.W., ongetwijfeld inspiratie gevonden in het Verdrag van Lugano of zijn toelichting; minstens vormt deze toelichting een leidraad bij de interpretatie in milieuschade-aangelegenheden van dit begrip “*feit waardoor de schade is veroorzaakt*” in de hogervermelde zin.

In voorliggende zaak stelt ETERNIT tevergeefs dat de grootste en meest ingrijpende blootstelling aan asbest dient gesitueerd te worden vóór 1970, en dat uit de lange latentietijd van mesothelioom kan afgeleid worden dat de blootstelling die aanleiding gaf tot het ontstaan van de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK, moet gesitueerd worden vòòr deze datum.

Zoals ter zitting door beide partijen gepleit werd, is juridische zekerheid in eerste instantie ook menselijke zekerheid. Gerechtsdeskundige DE VUYST heeft deze zekerheid als volgt verwoord:

“(...) Er is geen twijfel mogelijk dat dit mesothelioom te wijten is aan asbest. De mineralogische onderzoeken tonen een hoge concentratie van crocidolite en amosite vezels in de longen. Patiënte had trouwens ook multipele pleurale plaques, ook veroorzaakt door asbest.

De oorsprong van deze blootstelling vindt zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentele blootstelling van 1957 tot 1991.

(...)”

De deskundige heeft evenwel uitdrukkelijk geweigerd in te gaan op de kansberekeningen van ETERNIT, omdat er zekerheid bestaat over het oorzakelijk verband van de blootstelling van Mevrouw VANNOORBEECK aan asbestvezels, maar niet over het ogenblik waarop de fatale blootstelling gebeurde:

“2. Er bestaat inderdaad een consensus in de medische literatuur dat amphibolen een hoger risico inhouden dan chrysotiel wat betreft mesothelioom.

3. De mineralogische onderzoeken tonen een hoge concentratie van crocidolite en amosite (meer dan 106 vezels/g droge long van ieder type). Gezien dit positief resultaat, is het dus hoogst waarschijnlijk dat het mesothelioom van Mevrouw Vannoorbeeck te wijten is aan amphibolen.

Het is onmogelijk een verdere kwantitatieve schatting te geven, en een verschil te maken tussen amosiet en crocidoliet.

(...)

6-10. Ik denk dat we niet verder kunnen redeneren. Bij deze vragen is het onmogelijk een precies antwoord te geven. Ik heb geen bezwaar tegen de schattingsformules die gebruikt zijn (akkoord met vraag 8), maar het probleem ligt voor mij in het toepassen van epidemiologische statistische probabiliteiten op een individueel geval.

Normaal gelden deze risico probabiliteiten voor een populatie, en

mogen we geen extrapolaties maken door aan ieder jaar een risico toe te kennen (?)."

De deskundige erkent dat gelet op enerzijds de vermindering van het gebruik van amphibolen in de jaren 70 en anderzijds de gemiddelde latentietijd van mesothelioom (circa 30- 40 jaar), de blootstellingsjaren die met de hoogste probabiliteiten geleid hebben tot Mevrouw VANNOORBEECK's ziekte zich voor 1970 situeren, maar voegt daar onmiddellijk aan toe dat het niet mogelijk is een precies antwoord te geven omdat het problematisch is epidemiologische statistische probabiliteiten op een individueel geval toe te passen. Normaal gelden deze risico-probabiliteiten voor een populatie, en mag men geen extrapolaties maken door aan ieder jaar een risico toe te kennen .

Zoals men van een roker die getroffen wordt door longkanker met voldoende zekerheid kan aannemen dat zijn ziekte veroorzaakt werd door zijn rookgedrag, maar onmogelijk kan ontdekken welke sigaret daartoe uiteindelijk fataal was of de gevaarsdrempel deed overschrijden, en wanneer de rook ervan geïnhaleerd werd, kan men ook in het geval van Mevrouw VANNOORBEECK onmogelijk vaststellen welke asbestvezels tot haar mesothelioom geleid hebben, en zelfs zo dit na microscopisch onderzoek van de tumorweefsels wel zou mogelijk zijn, blijft het onmogelijk vast te stellen op welk ogenblik deze vezels in haar lichaamsweefsels terechtgekomen zijn.

Zelfs al bestaat de kans dat de blootstellingsjaren die met de hoogste probabiliteiten geleid hebben tot Mevrouw VANNOORBEECK's ziekte zich voor 1970 situeren, dan nog geldt dat de oorsprong van deze blootstelling zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen bevindt: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentele blootstelling van 1957 tot 1991.

In dat verband betwist ETERNIT niet de stelling van eisers, opgeworpen in hun conclusies van 16 februari 2001, dat vlakbij de woning van oorspronkelijke eiseres asbest werd geladen en gelost in open lucht, en dat eveneens in de onmiddellijke nabijheid van de woning zich -eveneens in open lucht- twee stortplaatsen voor asbestproducten bevonden. De deskundige heeft daarenboven de andere mogelijke bronnen van besmetting onderzocht en heeft er geen gevonden.

De blootstelling van Mevrouw VANNOORBEECK aan asbestvezels eindigde pas toen zij in 1991 de woning in Kapelle-op-den-Bos verliet, zodat pas op dat ogenblik de schadeverwekkende gebeurtenis voltooid werd en pas op dat ogenblik de twintigjarige absolute verjaringstermijn een aanvang kon nemen, en het geding in mei 2000 ruim binnen deze termijn werd ingeleid.

3.2.5. Schorsing van de verjaring:

Er is echter een tweede reden waarom de vordering van eisers niet verjaard is.

Het verloop van een verjaringstermijn wordt traditioneel niet alleen bepaald door de termijn zelf, het vertrekpunt ervan en de stuitingsmogelijkheden, maar ook door de mogelijkheden tot schorsing ervan en de verlenging door uitstel of respijt van de verjaring.

De schorsingsregels zijn gebaseerd op de regels van het Burgerlijk Wetboek.

De verlenging van de verjaringstermijn is relatief onbekend in het Belgische recht, maar is mogelijk als gevolg van de toepassing van de leer van het rechtsmisbruik.

Net als de andere gemeenrechtelijke termijnen is natuurlijk ook de absolute verjaringstermijn van twintig jaar voorzien in artikel 222bis §1 lid 3 B.W. vatbaar voor schorsing en stuiting (zie o.m. LEBON, C., aangehaald werk).

De schorsing van de verjaring houdt in dat er - voor wat betreft de berekening van de verjaringstermijn - geen rekening wordt gehouden met een bepaalde periode gedurende dewelke de verjaringstermijn ophoudt te lopen. Zodra deze periode beëindigd is, loopt de verjaringstermijn gewoon verder; de duur van de termijn wordt dan verlengd met de periode van schorsing. Een schorsing van de verjaring doet zich voor telkens wanneer de schuldeiser ten gevolge van een wettelijk beletsel in de onmogelijkheid verkeert om zijn vorderingsrecht uit te oefenen. Een louter feitelijk beletsel (zoals bijvoorbeeld het feit dat de schuldeiser zich nog niet bewust is van het bestaan van zijn vorderingsrecht) maakt geen oorzaak van schorsing uit (zie o.m. DE KEZEL, E., aangehaald werk, nr. 18).

Artikel 2251 B.W. bepaalt:

“Art. 2251. De verjaring loopt tegen alle personen, behalve tegen hen voor wie de wet uitzondering maakt.”

De in deze wetsbepaling voorziene uitzonderingen hebben de schorsing van de verjaringstermijn tot gevolg. De schorsing heeft een tijdelijke onderbreking van de looptijd van de termijn tot gevolg; na het ophouden van de schorsing loopt de verjaring gewoon verder.

In tegenstelling tot de stuiting doet de schorsing de reeds verlopen verjaringstermijn niet teniet, maar leidt ze tot de verlenging van de vooropgestelde termijn met de duur van de schorsing.

De schorsing verschilt verder van de stuiting, doordat het bij de schorsing, in tegenstelling tot bij de stuiting, mogelijk is dat de oorzaak van de schorsing reeds aanwezig is vóór de aanvang van de verjaring en in dat geval belet dat de verjaring begint te lopen.

Daarenboven treedt jegens degene die zich in een zogenaamde wettelijke onmogelijkheid bevindt de schorsing van rechtswege in, terwijl voor de stuiting steeds een handeling van één der partijen nodig is.

De schorsing van de verjaring vindt zijn grond in billijkheidsoverwegingen. Het is niet billijk om de verjaring te laten lopen tegen personen die in de onmogelijkheid verkeren om hun aanspraak tegen verjaring te beschermen en die met andere woorden niet in staat zijn om de tegen hen lopende verjaring te stuiten. De loop van de verjaring wordt daarom gedurende die onmogelijkheid opgeschort.

Doch het adagium "*contra non valentem agere, non currit praescriptio*" ("*zolang zij gericht is tegen diegene die niet kan handelen, loopt de verjaring niet*"), heeft géén algemene gelding in het Belgische verjaringsrecht. De rechtspraak heeft immers uit de bewoordingen van artikel 2251 B.W. afgeleid dat de schorsing beperkt moet worden tot alle gevallen waarin iemand door de wet wordt verhinderd om zijn rechten geldend te maken; de feitelijke verhindering schorst niet.

Deze opvatting verklaart waarom noch een geval van overmacht, noch een onoverkomelijke dwaling in principe de verjaring kunnen schorsen.

Aangezien de schorsing een persoonlijke gunst is, kan ze aan geen andere personen ten goede komen dan aan diegene voor wie de wet ze heeft voorzien (zie o.m. LEBON, C., "Stuiting, schorsing en verlenging van verjaringstermijnen", in X., Verjaring in het privaatrecht. Weet de avond wat de morgen brengt? , 87-122, nr. 40-41).

Professor emeritus DABIN heeft evenwel overtuigend aangetoond dat de omstandigheid dat de verjaring tegen alle personen loopt, niet betekent dat zij ook in alle omstandigheden loopt (zie o.m. DABIN, J., "Sur l'adage *contra non valentem agere non currit praescriptio*", noot bij Cass., 2 januari 1969, RCJB 1969, 93-107).

Na artikel 2251 B.W, somt het Burgerlijk Wetboek in de artikelen 2252 tot 2258 een negental gevallen op waarin de verjaring niet loopt; slechts zes daarvan hebben te maken met de persoonlijke onmogelijkheid van een schuldeiser om zich op de verjaring te beroepen, en drie van deze zes gelden sinds de hervorming van het huwelijksvermogensrecht in 1976 nog enkel als overgangsmaatregel.

In het bijzonder hebben de schorsingsgronden opgesomd in artikel 2257 B.W. geen uitstaans met de staat van de persoon, doch met de aard en het bestaan van de vordering:

"Art. 2257. De verjaring loopt niet :

Ten aanzien van een schuldvordering die van een voorwaarde afhangt, zolang die voorwaarde niet vervuld is;

Ten aanzien van een vordering tot vrijwaring, zolang de uitwinning niet heeft plaatsgehad;

Ten aanzien van een schuldvordering die op een bepaalde dag

vervalt, zolang die dag niet verschenen is."

Zoals DABIN opmerkt, had de wetgever zich de redactie van dit artikel kunnen besparen; als de verjaring in deze gevallen niet loopt, is dat niet omdat zij geschorst is, maar omdat zij maar kan aanvangen zodra de vordering ontstaan is: *Actioni non natae non praescribitur* ("niet-ontstane vorderingen verjaren niet").

Hoewel het Hof van Cassatie ondermeer in het arrest van 30 juni 2006 (<http://www.cass.be> (11 juli 2006), noot -; JLMB 2006, afl. 37, 1622 en <http://fmbi.larcier.be> (15 november 2006); Pas. 2006, afl. 7-8, 1563; RW 2009-10 (samenvatting), afl. 14, 577 en <http://www.rwe.be> (14 december 2009)) oordeelde dat het adagium volgens welk de verjaring van een burgerlijke rechtsvordering niet loopt tegen degene die in de onmogelijkheid verkeert deze rechtsvordering in te stellen ten gevolge van een uit de wet voortvloeiend beletsel, geen algemeen rechtsbeginsel is, blijkt uit het door DABIN geannoteerde arrest van 2 januari 1969 dat ook het Hof van Cassatie geen uitdrukkelijke wetsbepaling vereist om te aanvaarden dat de verjaring geschorst wordt door een wettelijke belemmering van de schuldeiser om zijn vordering in te stellen.

DABIN mocht dan ook terecht verklaren dat het zondermeer uitsluiten van het adagium "Contra non valentem..." iets zou toevoegen aan de tekst van artikel 2251 B.W wat dit artikel niet vermeldt.

Ook uit de vergelijking van de cassatiearresten van 18 januari 1982 en 24 januari 2000, besproken in het artikel van SAGAERT over de verjaring van de vordering uit onverschuldigde betaling (zie SAGAERT, V., De verjaring van de vordering uit onverschuldigde betaling, RW 2000-01, 257-263 en <http://www.rwe.be> (10 november 2000)), blijkt dat de soep niet zo heet gegeten wordt als zij opgediend wordt.

In dit artikel onderscheidt SAGAERT twee categorieën van gebeurtenissen die na het tijdstip van betaling kunnen optreden en die van belang kunnen zijn voor de solvens: subjectieve elementen zo de solvens pas enige tijd na de betaling kennis krijgt van het onverschuldigd karakter ervan, of normatieve gebeurtenissen waardoor het onverschuldigd karakter van de betaling pas later komt vast te staan.

Uit twee arresten van 17 en 18 september 1970 van het Hof van Cassatie blijkt dat de dwaling van de solvens omtrent de juridische grondslag van de betaling geen vereiste uitmaakt voor de toewijzing van de vordering uit onverschuldigde betaling. Aangezien de vraag naar de onwetendheid van de solvens geen invloed uitoefent op het bestaan van de verbintenis tot teruggave, kan ze evenmin een invloed uitoefenen op de verjaringstermijn van die vordering (zie o.m. Cass. 18 september 1970, Arr. Cass. 1971, 60, Pas. 1971, I, 48 en R.W. 1970-71, 743; Cass. 17 september 1970, Arr. Cass. 1971, 47 en Pas. 1971, I, 40).

Volgens het Hof van Cassatie, dat de toepassing van algemene rechtsbeginselen slechts vrij zelden aanvaardt, geldt het adagium "*contra non valentem agere, non currit praescriptio*" slechts indien de houder van de eis die verjaart, ten gevolge van een wettelijk beletsel in de

onmogelijkheid verkeert om zijn rechtsvordering in te stellen. De onwetendheid van de solvens is echter niet gebaseerd op een wettelijke omstandigheid, maar wel op een louter feitelijk gegeven, zodat de toepassing van dit adagium moet worden uitgesloten.

Ten aanzien van normatieve gebeurtenissen die een gedane betaling onverschuldigd maken, vernoemt SAGAERT twee voorwaarden die vervuld dienen te zijn om het aanvangspunt van de verjaring te verschuiven: de gebeurtenis moet een declaratieve werking hebben, met andere woorden, zij dient vast te stellen dat de betaling geen juridische grondslag had, en zij dient gestoeld te zijn op een discretionaire bevoegdheid van het beslissingsorgaan (zie o.m. SAGAERT, V., o.c., randnummers 10 en 11).

De tweede vereiste die aangehaald wordt, is dat de tussenkomenende beslissing moet gebaseerd zijn op een discretionaire bevoegdheid van het beslissingsorgaan. Alleen indien de beslissing een discretionair element inhoudt voor het beslissingsorgaan kan de solvens inroepen dat de verjaring van de *condictio* maar een aanvang heeft genomen op het ogenblik van de beslissing.

Hoger werd reeds overwogen dat het adagium "*contra non valentem agere...*" alleen toepassing kan vinden indien een wettelijk beletsel de onmogelijkheid genereert om de vordering in te stellen. Indien de normatieve gebeurtenis mede afhankelijk is van de invulling van de appreciatievrijheid door de bevoegde overheid, vormt de wettelijke toekenning van een discretionaire bevoegdheid aan het overheidsorgaan de grondslag voor de onwetendheid van het onverschuldigde karakter van de betaling door de solvens. De wet zelf heeft dus de onmogelijkheid gecreëerd om de onverschuldigdheid van de betaling te kennen, zodat deze onverschuldigdheid en daarmee het recht op terugvordering pas komt vast te staan door de opgeworpen normatieve gebeurtenis.

Indien de beslissing afkomstig is van een administratieve overheid, is deze tweede voorwaarde gebaseerd op het administratiefrechtelijke onderscheid tussen gebonden en discretionaire bevoegdheden.

De bevoegdheid van de overheid is discretionair wanneer de overheid, op grond van vaststaande feiten, binnen de grenzen van het objectieve recht nog verschillende mogelijke beslissingen kan nemen. In dat geval ligt het bestaan van het subjectieve recht niet in de objectieve norm ingebakken, maar is dat ontstaan afhankelijk van de uitoefening van de discretionaire bevoegdheid.

Ook rechterlijke beslissingen kunnen gestoeld zijn op de discretionaire bevoegdheid van de rechter, en de onverschuldigdheid van de betaling niet enkel vaststellen op grond van een feitencomplex, maar deze daadwerkelijk doen ontstaan op grond van een keuze uit de verschillende wettelijke oplossingen die bij de rechter voorliggen.

Wanneer de overheidsbeslissing een louter declaratieve aard heeft en de norm van het objectieve recht de inhoud of het voorwerp bepaalt van een

beslissing die de overheid moet nemen van zodra de gestelde voorwaarden vervuld zijn, komt men terecht in de hypothese die het Hof van Cassatie behandelde in zijn arresten van 17 en 18 september 1970 waarin geoordeeld werd dat de dwaling van de solvens omtrent de juridische grondslag van de betaling, geen vereiste uitmaakt voor de toewijzing van de vordering uit onverschuldigde betaling, en het arrest van 18 januari 1982 waarin het Hof oordeelde dat een latere rechterlijke beslissing niet verhindert dat de verjaringstermijn van de vordering uit onverschuldigde betaling al een aanvang neemt op het ogenblik waarop de betaling is gebeurd.

Deze verschillende aard van de normatieve gebeurtenissen in de arresten van 18 januari 1982 en 24 januari 2000 die in het artikel besproken worden, is precies de reden waarom in de ene zaak aanvaard werd dat de verjaring van de vordering een aanvang nam bij de betaling, terwijl in de andere zaak kon aanvaard worden dat de verjaring pas een aanvang nam bij deze normatieve gebeurtenis. In de feiten die ten grondslag lagen aan het eerste arrest, had een werkgever ten onrechte sociale zekerheidsbijdragen betaald voor een werknemer die in werkelijkheid niet in ondergeschikt verband werkte. De rechterlijke beslissing die dit laatste vaststelde, had slechts een declaratief karakter, en de bijdragen waren niet onverschuldigd als gevolg van deze rechterlijke beslissing, maar omdat de betrokken werknemer altijd al als een zelfstandige had moeten beschouwd worden. In de zaak daarentegen die aanleiding gaf tot het Cassatiearrest van 24 januari 2000, had een werkgever jarenlang de volledige werkgeversbijdragen betaald in afwachting van een beslissing over zijn aanvraag tot het bekomen van een zogenaamde "Maribelvermindering." Toen het Ministerie van Economische Zaken na jaren deze aanvraag gegrond verklaarde, was deze beslissing constitutief voor de (gedeeltelijk) onverschuldigd karakter van de gedane betalingen, en fixeerte zij het startpunt van de verjaring van de terugvordering.

Deze zijsprong leert dat het Hof van Cassatie ook in buitencontractuele aangelegenheden aanvaardt dat de verjaring pas een aanvang neemt op het ogenblik dat de vordering ontstaat.

Ook in het arrest van 2 januari 1969 aanvaardde het Hof, niet in een specifieke context maar in het kader van het algemene verbintenissenrecht, dat het artikel 2251 BW slechts de gevallen beoogt die eigen zijn aan de persoon van de schuldeiser, wat ruimte laat voor schorsing van de verjaring waarin wettelijke redenen het instellen van de vordering beletten (Zie DABIN, J, aangehaald werk, 93-94).

Zowel in de gevallen opgesomd in artikel 2257 B.W. als in het arrest van 24 januari 2000, is de onmogelijkheid tot het instellen van een vordering het gevolg van de omstandigheid dat deze vordering nog niet ontstaan is.

Artikelen 17 en 18 Ger W. Bepalen overigens:

"Art. 17. De rechtsvordering kan niet worden toegelaten, indien

de eiser geen hoedanigheid en geen belang heeft om ze in te dienen.

Art. 18. Het belang moet een reeds verkregen en dadelijk belang zijn.

De rechtsvordering kan worden toegelaten, indien zij, zelfs tot verkrijging van een verklaring van recht, is ingesteld om schending van een ernstig bedreigd recht te voorkomen.”

Voor het instellen van een rechtsvordering is het bestaan van een recht vereist (zie o.m. Cass. AR 6848, 4 december 1989 (Van Reybrouck / Pieters, A.B.V.V.) Arr.Cass. 1989-90, 467; Bull. 1990, 414; JTT 1990, 90, noot; Pas. 1990, I, 414; RW 1990-91 (verkort), 305, noot.).

Gezien vorderingen tot vergoeding van schade op grond van buitencontractuele aansprakelijkheid slechts kunnen bestaan zo de aansprakelijke een fout beging, de benadeelde schade ondervond en deze schade het gevolg is van de begane fout, beschikt de persoon die geen schade ondervond uit de blootstelling aan asbest niet over een vordering tot vergoeding van deze onbestaande schade. Hij of zij beschikt dan niet over een reeds verkregen en dadelijk belang om een dergelijke vordering in te stellen, en kampt bijgevolg met een wettelijk beletsel om op in rechte te treden of de verjaring van de vordering te stuiten.

Noch de sociale vrede waarvan de bescherming nochtans aan de basis ligt van het instituut van verjaring, noch de rechterlijke organisatie zouden ermee gebaat zijn als alle potentiële asbestslachtoffers zouden dienen een rechtszaak aan te spannen vooraleer zij daadwerkelijk schade leden, teneinde een eventuele verjaring van hun mogelijke toekomstige vordering te stuiten.

In gegeven omstandigheden, en gelet op de zeer lange latentietijd van het optreden van asbestgerelateerde ziekten en mesothelioom in het bijzonder, dient geoordeeld te worden dat de verjaring van de vordering van de oorspronkelijke eiseres tot vergoeding van schade ten gevolge van blootstelling aan asbest, geschorst was zolang deze schade niet ontstaan was – en in de praktijk zolang deze schade zich niet veruitwendigd had.

Uit het deskundig verslag van professor DE VUYST blijkt dat Mevrouw VANNOORBEECK in januari 1999 gezien werd door een huisdokter voor “begin van pleuritis” en dat dit misschien een eerste teken van de ziekte was.

Daaruit volgt dat de verjaring van haar vordering tot vergoeding van de door haar geleden asbestschade minstens tot januari 1999 geschorst was.

Des te meer blijkt hierdoor dat haar vordering tijdig ingesteld werd en niet verjaard is.

3.3. de fout:

3.3.1. Veiligheidsreglementering:

Hoewel het gevaar voor aantasting van de gezondheid door asbeststoffen al langer bekend was, heeft het tot midden de jaren tachtig geduurd, vooraleer de overheid effectief het gebruik van asbest aan banden heeft gelegd. Opvallend is dat het gebruik van asbeststoffen midden de jaren zeventig nog een stijging kende, ook al werd er in de medisch-wetenschappelijke literatuur van die periode al regelmatig gepubliceerd over de gevaren verbonden aan een blootstelling aan asbest, en erkende de overheid al de kankerverwekkende eigenschappen van asbeststoffen. De overheid is in die periode dus niet vanuit de preventiegedachte regulerend opgetreden. Pas vanaf het einde van de jaren zeventig werd er in België voor de eerste maal enige specifieke reglementering uitgevaardigd inzake de bestrijding van gezondheidsrisico's die gepaard gaan met een asbestblootstelling.

Het K.B. van 15 december 1978 tot wijziging van de titels II en III van het A.R.A.B. heeft een aantal asbesttoepassingen verboden, zoals het bijzonder schadelijke spuiten van asbestlagen. Een belangrijke ommekeer in de eerder lethargische houding van de overheid, kwam er pas in 1986 met het K.B. van 28 augustus 1986 betreffende de strijd tegen de risico's te wijten aan asbest. Dit K.B. werd getroffen ter uitvoering van de Europese richtlijn van 19 december 1983. Het bepaalt dat asbesthoudende producten zoveel mogelijk vervangen dienen te worden door producten die minder schadelijk zijn voor de gezondheid van de werknemer, indien de technische mogelijkheid hiertoe bestaat. Daarnaast bepaalt het K.B. dat asbesthoudende producten een waarschuwingsetiket moeten bevatten, en stelt het maximumconcentraties (grenswaarden) vast van asbestvezels op de werkplaats. Elke werkgever moet ook een uitgebreide inventaris opmaken van alle asbest en asbesthoudende materialen aanwezig in de gebouwen, en van alle asbesthoudende installaties, machines en andere uitrustingen die zich in de werkplaats bevinden.

Wanneer uit de opgemaakte inventaris zou blijken dat de werknemers blootgesteld kunnen worden aan asbest in de werksfeer, moet de werkgever een plan ter beheersing van het asbestrisico uitwerken, met als doel om de asbestblootstelling zo laag mogelijk te houden.

De arbeidsreglementering inzake de bescherming van personen die beroepshalve met asbeststoffen in aanraking kunnen komen werd onlangs gecoördineerd en verder verfijnd in het K.B. van 16 maart 2006 betreffende de bescherming van werknemers tegen de risico's van een blootstelling aan asbest.

Het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (A.R.A.B.) (nu: Codex Welzijn op het werk) geldt enkel voor werknemers, en niet voor personen die niet beroepshalve met asbeststoffen in aanmerking komen, zoals familieleden van werknemers, omwonenden van asbestverwerkende bedrijven, consumenten, en dergelijke. Preventieve acties in het kader van

de volksgezondheid en milieu behoren tot de bevoegdheden van de deelstaten.

Toch worden de consumenten nu ook beschermd doordat de federale wetgever in 1998 (en vervolgens in 2001) een algemeen verbod heeft opgelegd op het op de markt brengen, de vervaardiging en het gebruik van asbestproducten.

Het feit dat het momenteel volledig verboden is om asbeststoffen te gebruiken, betekent niet dat er in de toekomst geen blootstelling aan asbest meer zal plaatsvinden. In de eerste plaats wordt het overgrote deel van de schadegevallen nog verwacht in de periode 2015-2020, omwille van de lange latentietijd van de ziekte. Daarnaast blijft een blootstelling aan asbest in het leefmilieu mogelijk. Door het frequente gebruik van asbeststoffen in het verleden, is er nog steeds een belangrijke hoeveelheid asbest aanwezig in leefmilieu en infrastructuur.

Ook de deelstaten hebben preventieve maatregelen genomen ter bescherming en vrijwaring van de volksgezondheid en de bescherming het leefmilieu en van het afvalstoffenbeleid. In beginsel is het bewerken, verwerken en zelfs in voorraad houden van asbest en asbesthoudende producten momenteel verboden. Toepassingen in goede staat mogen in gebruik blijven. Bij asbestcementproducten zijn de vezels meestal stevig gebonden. Zolang het materiaal in goede staat verkeert en niet beschadigd wordt, is het gevaar voor aantasting van de gezondheid klein.

Noodzakelijkerwijs zullen er nog vele handelingen met asbest plaatsvinden, zoals sloop, verwijdering, transport en afvalopslag, en onderzoek om te bezien of er inderdaad sprake is van asbest. Het uitvoeren van reparatie- of onderhoudswerkzaamheden aan asbest en het slopen of verwijderen van asbest zal dan ook toegestaan blijven, zij het met toepassing van strenge voorwaarden (beschreven in VLAREM II). In principe moet asbest verwijderd worden door een erkende asbestverwijderaar met uitzondering van een aantal asbestcementtoepassingen voor zover deze zonder manipulatie kunnen worden verwijderd (zie o.m. DE KEZEL, E., Blootstelling aan asbest. Civiele vorderingsmogelijkheden van milieuslachtoffers, TMR 2008, afl. 5, 584-602, blz. 585.)

3.3.2. De fout bedoeld in artikel 1382 B.W.

Om te slagen in hun vordering, dienen eisers het bewijs aan te brengen dat ETERNIT een fout heeft begaan in de zin van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek.

Dergelijke fout kan bestaan, hetzij uit een schending van een specifieke wetsbepaling, hetzij uit een tekortkoming aan de algemene plicht van zorgvuldigheid.

De familie JONCKHEERE roept niet in dat ETERNIT door haar asbestproductie de Wet zou overtreden hebben. ETERNIT van haar kant

betwist ten stelligste dat zij de toepasselijke regelgeving zou overtreden hebben, en beweert zelfs dat zij op het ritme van de voortschrijdende wetenschappelijke kennis op de regelgeving inzake asbest vooruitliep.

Er is dus niet aangetoond dat ETERNIT de wetten of reglementen inzake asbest en asbestproducten zou overtreden hebben, en er kan haar op basis daarvan dan ook geen fout verweten worden.

Blijft de vraag of ETERNIT in het kader van haar asbestproductie en meer bepaald ten aanzien van Mevrouw VANNOORBEECK wel de algemene zorgvuldigheidsnorm in acht genomen heeft, met andere woorden of zij handelde als een goede huisvader.

In de regel is de verplichting om zo weinig mogelijk schade aan derden te berokkenen geen resultaatsverbintenis, maar moet deze steeds in concreto beoordeeld worden, rekening houdend met de omstandigheden van de zaak en de op dat ogenblik aanwezige kennis.

Opdat een handeling een onvoorzichtigheid zou zijn in de zin van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek die aanleiding geeft tot de aansprakelijkheid, is het weliswaar voldoende dat de schade een mogelijk gevolg is van die daad, maar dit mogelijk gevolg moet bovendien in redelijkheid voorzienbaar zijn.

Iemand is slechts aansprakelijk indien hij de schade kan voorzien en niet de noodzakelijke maatregelen neemt om die te voorkomen.

3.3.3. De goede huisvader

De voorzienbaarheid van de schade ligt vervat in de notie van de goede huisvader (zie o.m. H. Vandenberghe, M. Van Quickenborne, L. Wynant, en M. Debaene "Overzicht van rechtspraak (1994-1999). Aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad", T.P.R., 2000, p. 1596).

Wanneer het om een vakman gaat die de daad heeft gesteld, houdt de in concreto beoordeling in dat het gedrag van de vakman moet doen blijken dat hij is opgetreden met de van hem te verwachten bekwaamheid, kennis en kunde eigen aan zijn beroep.

De handelwijze van ETERNIT zal derhalve moeten getoetst worden aan een normaal voorzichtige en redelijke ondernemer in dezelfde sector.

Het begrip "normaal voorzichtige en redelijke mens" (het *Bonus ac Diligens Pater Familias*-criterium) dient redelijk te worden geïnterpreteerd hetgeen meebrengt dat in overweging te nemen is dat ook een normaal voorzichtig en redelijk mens zich onder omstandigheden kan vergissen en derhalve niet onfeilbaar is (Zie o.m. H. Vandenberghe, M. Van Quickenborne, L. Wynant en M. Debaene, "Overzicht ..." 1607 -1608).

Die goede huisvader is Batman niet, een perfecte mens zonder enige

inzinking die zich in alle omstandigheden smetteloos gedraagt. Het gaat om een normale mens met zijn limieten en onvolkomenheden maar die een normale zorg aan eigen zaken besteedt (zie o.m. H. Vandenberghe, 'Het aquiliaanse foutbegrip' in X., Onrechtmatige daad, actuele tendensen, Antwerpen, Kluwer, 1979, p. 8).

Hieruit vloeit voort dat ook een normaal voorzichtig en redelijk mens aan een ander, onder omstandigheden, schade kan berokkenen, wat verklaart dat het uitoefenen van een activiteit die aan een ander schade kan veroorzaken en zelfs het veroorzaken ervan, op zichzelf niet noodzakelijk een fout is (zie o.m. Cass. 3 mei 1958, Arr.Cass., 1958,690; Cass. 4 oktober 1973, Arr.Cass., 1974, 135; zie ook L. Cornelis, Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht, 1989, p. 36).

Tenslotte moet bij het beoordelen van de aansprakelijkheid rekening worden gehouden met de feitelijke externe omstandigheden (tijd, plaats, klimaat, ...) waarin de aangesprokene zich bevond op het ogenblik van het schadeverwekkend feit (zie o.m. H. Vandenberghe, M. Van Quickenborne, L. Wynant en M. Debaene, "Overzicht ..." p. 1607-1608).

Zoals professor CORNELIS terecht opwerpt, kan het belang van dit aspect van het foutbegrip niet voldoende worden onderstreept:

"De rechter komt in het aansprakelijkheidsgeschil tussen wanneer de schade reeds is berokkend. A posteriori is meestal gemakkelijk te bepalen hoe de schade tot stand is kunnen komen en hoe zij had kunnen worden vermeden.

Voor een dergelijke a posteriori beoordeling dient de rechter zich evenwel te hoeden. Zij is onverenigbaar met een correcte toepassing van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek omdat aldus de feitelijke omstandigheden buiten beschouwing worden gelaten waarin de aangesprokene zich ten tijde van het litigieuze gedrag bevond, hoewel alleen zij bij de beoordeling van het al dan niet bestaan van een fout, in aanmerking zijn te nemen. In overweging is aldus te nemen dat gebeurtenissen, die zich na het litigieuze gedrag voordeden, de aangesprokene niet noodzakelijk bekend waren, zodat dergelijke gebeurtenissen bij de foutbeoordeling, in beginsel, niet in acht zijn te nemen. Bij toepassing van dezelfde rechtsregel mogen veiligheidsmaatregelen die pas na het litigieuze gedrag werden ontdekt of beschikbaar werden, niet bij de foutbeoordeling worden betrokken" (zie Cornelis, L., Beginselen van het Belgische buitencontractuele aansprakelijkheidsrecht, p. 36-37).

Het feit dat de mesotheloom bij Mevrouw VANNOORBEECK werd veroorzaakt door de blootstelling aan asbest betekent nog niet dat ETERNIT een fout heeft begaan in de zin van artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek.

Vanzelfsprekend moet men zich ook hoeden voor een a posteriori beoordeling. Er moet onderzocht worden of er sprake is van een tekortkoming door ETERNIT aan de zorgvuldigheidsplicht, met andere

woorden aan de norm van de normale en zorgvuldige bedrijfsleider, handelend in dezelfde omstandigheden in de periode vóór 1970.

3.3.4. gevolgen voor ETERNIT

Dit alles betekent evenwel niet dat eisers moeten aantonen dat ETERNIT destijds de exploitatie van haar bedrijf op een defectieve, hetzij op een bijzondere in deze bedrijfstak niet gebruikelijke manier zou verricht hebben.

Ook als ETERNIT wèl zou gehandeld hebben op een wijze die destijds in haar bedrijfstak gebruikelijk was, maar als de gehele bedrijfstak of de meerderheid van de ondernemers in deze bedrijfstak op een wijze tewerk ging die ook naar de normen en de kennis van die tijd onvoorzichtig of zelfs als bijzonder onvoorzichtig zou gehandeld hebben, dan zou dit conform gedrag van ETERNIT niet volstaan om haar aansprakelijkheid op te heffen. De handelswijze van ETERNIT dient nog steeds op haar eigen mérites beoordeeld te worden, weze het in het licht van de normen en de kennis van die tijd, en weze het dat haar gedrag kan getoetst worden aan dat van de in dezelfde condities geplaatste vakman die wèl voorzichtig zou gehandeld hebben.

3.3.5. De relevante periode van blootstelling:

Evenmin is het zo dat de periode die in ogenschouw moet genomen worden, slechts deze van 1957 tot 1969 zou zijn, namelijk de blootstellingsjaren die volgens ETERNIT de oorzaak zouden zijn van de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK. Hoger werd immers al overwogen dat de deskundige geweigerd heeft het ontstaan van de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK uitsluitend te situeren in de periode van voor 1970.

Er werd overwogen dat het niet mogelijk is een precies antwoord te geven omdat het problematisch is epidemiologische statistische probabiliteiten op een individueel geval toe te passen en dat men geen extrapolaties mag maken door aan ieder jaar een risico toe te kennen. De oorsprong van de asbestblootstelling bevond zich in de combinatie van twee types van niet-beroepsmatige blootstellingen bevindt: een para-beroepsmatige blootstelling van 1952 tot 1986 en een environmentele blootstelling van 1957 tot 1991. De blootstelling van Mevrouw VANNOORBEECK aan asbestvezels eindigde pas toen zij in 1991 de woning in Kapelle-op-den-Bos verliet, zodat pas op dat ogenblik de schadeverwekkende gebeurtenis voltooid werd.

Ook de periode van 1970 tot 1991 dient bijgevolg in ogenschouw genomen te worden om te onderzoeken of ETERNIT zich als een normaal voorzichtig ondernemer gedroeg.

3.3.6. De voorzienbaarheid van schade

Volgens vaststaande cassatierechtspraak levert de schending van de algemene zorgvuldigheidsnorm slechts een buitencontractuele fout op als de schade voorzienbaar was.

Daarom moet getoetst worden of een normaal vooruitziend en voorzichtig persoon, geplaatst in de zelfde omstandigheden als de schadeverwekker, de schade zou voorzien hebben en de nodige maatregelen zou genomen hebben om de schade te voorkomen. Het Hof van cassatie heeft verduidelijkt dat het enkel om redelijke voorzienbaarheid gaat. Daarmee wordt bedoeld dat geenszins vereist is dat de schadeverwekker de uiteindelijk berokkende schade had kunnen voorzien; het is daarentegen voldoende dat hij het ontstaan van enige schade kon voorzien, zonder dat hij het bestaan en de omvang van de daadwerkelijk veroorzaakte schade diende te voorzien (zie o.m. VANSWEEVELT, T., WEYTS, B., Handboek Buitencontractueel Aansprakelijkheidsrecht, Intersentia, Antwerpen, 2009, 935 p., blz.134-135).

3.3.7. Asbest: van wondermiddel tot probleemstof:

In het verleden werd asbest op grote schaal gebruikt. Asbest is een verzamelterm voor verschillende soorten silicaatmineralen, die een aantal nuttige eigenschappen vertonen, zoals een groot isolerend vermogen, onbrandbaarheid hittebestendigheid, resistentie tegen chemicaliën, slijtvastheid en een hoge trekweerstand. De unieke combinatie van eigenschappen maakte een groot aantal industriële toepassingen mogelijk.

Asbest werd ook op grote schaal gebruikt in land- en tuinbouwbedrijven en in de privé-sfeer. Buurtbewoners konden bij de asbestverwerkende fabriek gratis een vrachtwagenlading asbestafval afnemen voor de verharding van paden en wegen.

In de loop der jaren is het besef gegroeid dat asbest zeer schadelijk kan zijn voor de gezondheid. Asbestvezels zijn schadelijk wanneer ze ingeademd worden; de schadelijke werking van asbest hangt samen met de fysische structuur van de vezels. Na inademing van asbestvezels kan door mechanische irritatie van de cellen een letsel ontstaan.

Het risico op aantastingen van het lichaamweefsel stijgt evenredig met de ingeademde dosis. Bepaalde ziektes (b.v. mesothelioom) kunnen al ontstaan na een zeer kortstondige blootstelling; andere ziektes (b.v. asbestose) ontstaan pas na een langdurige blootstelling aan asbest. De link tussen de blootstelling aan asbest en het intreden van asbestose is reeds begin vorige eeuw gelegd, in het Verenigd Koninkrijk.

Vanaf de jaren dertig bestaat er in de internationale wetenschappelijke literatuur een consensus over het verband tussen een blootstelling aan asbest en het risico op de ontwikkeling van asbestose. Vanaf de jaren vijftig-zestig bestaat ook zekerheid over het verband met het intreden van longkanker, en sinds de jaren zestig-zeventig is men het er over eens dat

er een verband bestaat tussen een blootstelling aan asbest en het intreden van de gevaarlijke asbestkanker mesothelioom (zie o.m. DE KEZEL, E., "Civiele vorderingsmogelijkheden ...", blz. 585.).

3.3.8. De geleidelijke bewustwording van het gevaar:

ETERNIT houdt voor dat vòòr 1970 niet onderkend werd dat een asbestcementfabriek ook een risico voor mesothelioom kon inhouden voor derden buiten de fabriek. In de mate waarin het verband tussen asbest en mesothelioom al zou vastgesteld zijn in de loop van de jaren '60 van vorige eeuw, wijst zij er op dat aanvankelijk gedacht werd dat mesothelioom een complicatie was van asbestose, asbeststoflong, zodat men daaruit afleidde dat het enkel optrad bij langdurige en hoge blootstelling. Steeds volgens ETERNIT werd aanvankelijk het onderscheid tussen longkanker als gevolg van asbestblootstelling enerzijds en mesothelioom anderzijds niet gemaakt, terwijl er consensus zou bestaan hebben dat longkanker enkel als asbest-geïnduceerd mocht aanzien worden als deze voorafgegaan was door asbestose. Volgens de kennis van die tijd zouden maatregelen tegen asbestose, bestaande uit het verhinderen van langdurige en intensieve blootstelling, afdoende zouden geweest zijn om te beschermen tegen asbestgerelateerde kanker.

ETERNIT wijst er ook op dat de kennis over asbestgerelateerde ziekten aanvankelijk betrekking had op asbestose en later longkanker en pas veel later ook op mesothelioom. Zij waarschuwt dat eisers naar haar mening dit onderscheid niet maken in hun historische beschrijving van de kennis over dit onderwerp.

Het feit dat asbest asbestose verwekt werd definitief vastgesteld in de aanvang van de 20-er jaren van de twintigste eeuw. In Frankrijk werd al in 1906 een studie gepubliceerd in het Bulletin de l'Inspection du Travail 21, gerealiseerd door M. AURIBAUT, waarin op uiterst precieze wijze asbestose wordt beschreven. Asbestose werd in 1931 als beroepsziekte erkend in het Verenigd Koninkrijk.

De Franse arts DHERS meldt in een artikel in la Médecine du Travail in 1930 dat Amerikaanse en Canadese verzekeraars sinds 1910 geen levensverzekeringen meer afsluiten met arbeiders van de asbestindustrie. Ook de Amerikaanse specialist SELIKOFF haalt hetzelfde feit aan.

Het verband tussen het gebruik van asbest en longkanker werd definitief vastgesteld in de veertiger en de vijftiger jaren. Onder het trefwoord "Cancer" vermeldde de uitgave van 1952 van de Encyclopedia Britannica dat kankers van de luchtwegen voorkomen bij arbeiders die blootgesteld zijn aan de inademing van asbeststof.

Het verband tussen mesothelioom en de blootstelling aan asbest werd gelegd in de jaren 1950 en definitief is bewezen in het begin van de jaren

1960.

Primaire kankers van het longvlies waren gekend sedert het begin van de eeuw. De specifieke benaming "mesotheliom" voor dit soort kanker werd pas later gebruikt.

In 1929 publiceerde Dokter SIMSON in het tijdschrift *Annals of the South African Institute for Medical research* een studie over een kanker van het longvlies.

In 1935 hebben MEYERS en CHAFFE de methode beschreven om mesotheliomen van andere tumoren te onderscheiden. Zij hadden de beschikking over biopsies van mesotheliomen die hen verstrekt waren door Dr STEWART, Medisch adviseur van Raybestos Manhattan 31, een producent van asbestproducten.

Zoals aangestipt wordt in het arrest van 27 februari 2007 van het Gerechtshof te Arnhem (Nederland), bestond er al ruim vòòr 1960 onder wetenschappers bekendheid met de ziekte mesotheliom, en bestond toen al de verdenking van het verband tussen deze ziekte en asbest.

In 1940 heeft Dr DESMEULES een studie gepubliceerd over kankers van het longvlies die ontwikkeld werden bij asbestarbeiders uit Quebec. In 1943 werd het verband tussen de ontwikkeling van een tumor van de long en het longvlies en blootstelling aan asbest vastgesteld door DL H. W. WEDLER in Heidelberg.

Mesotheliomen bij asbestwerkers waren voor 1952, het jaar waarin de blootstelling van Mevrouw VANNOORBEECK aanving, al uitvoerig beschreven door vele auteurs (GLOYNE 1935, WEDLER 1943, MALLORY et al 1947, the factory Inspectorate and WYERS of Cape Asbestos 1949).

Er werden nog andere gevallen beschreven in de volgende jaren in Italië, de VS, Canada, Groot-Brittannië, en Nederland, naast Duitse studies die toen ook verschenen.

In 1955 werden vier gevallen van kanker van het longvlies vastgesteld bij Amerikaanse arbeiders in de asbesttextiel industrie, en in 1958 beschreef VANDERSCHOOT drie gevallen van mesotheliomen in een isolatiebedrijf dat chrysotiel aanwendde in Nederland.

In 1960 publiceerde het *British journal of industrial medicine* een artikel onder de titel: "Diffuse pleural mesothelioma and asbestos exposure in the north western cape province." De auteurs van het artikel, J.C. WAGNER, C.A. SLEGGES en PAUL MARCHAND hadden 33 gevallen van mesotheliomen bestudeerd. Zij stelden vast dat alle personen waarop de studie werd gebaseerd aan asbest waren blootgesteld, onder meer als echtgenote van werknemers van asbestmijnen. Het artikel legt dus niet enkel het verband tussen asbest en mesotheliomen, maar stelt eveneens het gevaar van een paraprofessionele blootstelling vast.

Het reeds aangehaalde arrest van 27 februari 2007 van het Gerechtshof

te Arnhem stelt dat in dit artikel, naar algemeen wordt aanvaard, voor het eerst het verband tussen mesotheliom en asbest overtuigend wordt aangetoond, en voegt er aan toe dat het daarbij niet enkel zou gaan om beroepsmatige blootstelling, maar ook om blootstelling door omwonenden van de asbestmijnen.

In het begin der zestiger jaren (1963-1964) heeft de pneumoloog SELIKOFF een diepgaande studie uitgevoerd over hetzelfde onderwerp. Op de jaarlijkse bijeenkomst van de American Medical Association heeft Dr. SELIKOFF daar verslag over uitgebracht. Hij onderzocht asbestwerkers in de Verenigde Staten en heeft vastgesteld dat het kankerrisico veel hoger was bij asbestwerkers in vergelijking met de rest van de bevolking. Overtollige sterfgevallen waren hoofdzakelijk te wijten aan kanker. In plaats van de verwachte 9 of 10 gevallen van maag- en darmkankers zijn er 29 dergelijke kankers vastgesteld. 45 mensen in plaats van de 6 of 7 waaraan men zich kon verwachten, zijn gestorven aan kanker van longen, longvlies of de ademhalingsorganen.

In 1964 organiseerde de New-York Academy of Sciences een internationale conferentie over de biologische gevolgen van asbest, die voorgezeten werd door dokters Irving SELIKOFF en Jacob CHURG. Op deze conferentie werden de verhoogde risico's van asbestose, longkanker en mesotheliomen bij mensen die blootgesteld zijn aan asbest duidelijk aangetoond.

Nog in 1964 werd op een congres in Caen (Frankrijk) gewijd aan asbestose, gewezen op de band tussen mesotheliom en asbest in een uitgebreide en gedetailleerde bijdrage van J.C. WAGNER. In deze bijdrage werd melding gemaakt van de risico's die wegen op personen die wonen in de omgeving van asbestindustrieën. De aanwezigheid van een vertegenwoordiger van ETERNIT Industrie SA werd trouwens door de Franse rechtspraak weerhouden worden als een element om te stellen dat ETERNIT dus zeker van het risico op de hoogte moest zijn.

In 1964/65 publiceerden Drs. NEWHOUSE en THOMPSON een studie over 83 gevallen van mesotheliomen (27 van het buikvlies en 56 van het longvlies) in een Londens ziekenhuis. Onder die zieken waren 45 (meer dan de helft van de patiënten) nooit tewerkgesteld in de asbestindustrie, maar 9 onder hen hadden onder hetzelfde dak gewoond als een asbestarbeider en 11 anderen hadden binnen een straal van 800 meter van een asbestbedrijf gewoond. Veel van deze patiënten waren vrouwen die de werkkleren van hun echtgenoten gewassen hadden. Deze studie bevestigde niet alleen het verband tussen de blootstelling aan asbest en de mesotheliom, maar ook het gevaar van een paraprofessionele blootstelling. Het resultaat van dit onderzoek werd in 1965 gepubliceerd in het British Journal of Industrial Medicine. Het artikel toont het risico aan van een blootstelling in de omgeving door het beschrijven van gevallen van mesotheliomen, vastgesteld bij personen die in de omgeving woonden van een bedrijf dat asbest gebruikte zonder zelf ooit blootgesteld geweest te zijn bij hun werk, of dat van mensen die hadden samengewoond met werknemers van de asbestindustrie.

De vaststelling van het paraberoepsmatig risico dateert dus niet van na 1970 zoals ETERNIT stelt, maar wel degelijk van ten laatste midden der jaren '60.

In 1967 deed John WADDEL, één van de directeurs van de Britse asbestonderneming TURNER EN NEWALL, een mededeling aan de Raad van Beheer van het bedrijf waarin hij melding maakte van de wetenschappelijke onderzoeken inzake het verband tussen mesothelioom en asbest. Hij stelde daarin ondermeer dat *“elke publicist nu weet dat het gevaar van asbeststof nieuws is en elke dag verschijnen alarmerende titels.”* Dit bevestigt dat de kennis in verband met de gevaren van asbest op dat moment reeds in ruime kringen verspreid was.

In 1968 werd in Nederland de studie gepubliceerd van Dr. STRUMPHIUS, die het oorzakelijk verband tussen de blootstelling aan asbest en mesothelioom bevestigde, maar daarenboven aangaf dat ook een beperkte blootstelling aan asbest gevaar oplevert. De studie gaf aanleiding tot een uitgebreid publiek debat. M.A.R. Kolff VAN OOSTERWIJCK schreef over deze studie een tussenkomst in “Conférence Internationale des Organisations d'Information sur l'Amiante, Londres, 24-25 novembre 1971.” Opmerkelijk is dat deze conferentie opgezet was door lobbyorganisaties van de asbestindustrie en dat de bedrijfsarts van ETERNIT, Dr. LEPOUTRE, op de conferentie aanwezig was.

Op grond van een gelijkaardig en zelfs ietwat minder uitgebreid overzicht van de ontwikkeling van het wetenschappelijk discours over asbest, trok het Gerechtshof te Arnhem “voorshands” (het betrof in die zaak een hoger beroep in een kortgedingprocedure) de conclusie dat in 1967 in kringen van wetenschap het besef was doorgedrongen (a) dat asbestblootstelling de ziekte mesothelioom kan veroorzaken, (b) dat dit gevaar bestond voor degenen die beroepsmatig met asbest in aanraking kwamen in asbestmijnen en asbestfabrieken maar ook voor zogenoemde thuisbesmetting ('domestic exposure') en voorts (c) dat er serieuze aanwijzingen bestonden voor de verdenking dat asbest ernstige gezondheidsrisico's inhield voor grotere groepen, die slechts zijdelings en op een meer incidentele basis aan asbest werden blootgesteld.

Deze conclusie wordt hier en nu ten gronde volmondig bijgetreden.

Het is dus onjuist te beweren, zoals ETERNIT dat doet, dat het causaal verband tussen de blootstelling aan asbest en de ontwikkeling van mesotheliomen pas ontdekt werd in de jaren zeventig.

3.3.9. bekendheid van ETERNIT met het wetenschappelijk onderzoek:

Er kan evenmin aanvaard worden dat de NV ETERNIT, als onderdeel van een belangrijke internationale groep en verweven met andere ETERNITbedrijven, deze wetenschappelijke gegevens niet zou gekend hebben.

Volgens het arrest van het Hooggerechtshof te ARNHEM blijkt uit een brief van 14 april 1950 aan het Zwitserse SAIAC SA dat ETERNIT België zich toen al bewust was van het gevaar van asbestose en het belang van het treffen van voorzorgsmaatregelen. SAIAC (Sociétés Associés d'Industries Amiante Ciment), was een kartel dat mede opgericht was door ETERNIT Zwitserland, en waar ondermeer het Britse TURNER AND NEWALL deel van uitmaakte. Het Franse ETERNIT Industrie SA, gecontroleerd door ETERNIT België, was aanwezig op het congres in Caen (Frankrijk), waar gewezen werd op de band tussen mesothelioom en asbest en melding gemaakt werd van de risico's die wegen op personen die wonen in de omgeving van asbestindustrieën. Het Hooggerechtshof te Arnhem neemt aan dat ETERNIT Nederland, eveneens gecontroleerd door ETERNIT België, aanwezig was op de eerste Internationale Asbestconferentie in New York in 1964, en stelt dat ETERNIT zulks op vraag van het hof niet heeft bestreden.

Tenslotte zal verder overwogen worden dat de afgevaardigd bestuurder van ETERNIT, de Heer VANDER REST, erg actief was in de Association Internationale de l'Amiante (AIA), de Internationale vereniging van asbest, dat zich zeer specifiek toelegde op de gevaren van asbest.

In gegeven omstandigheden is het afdoende bewezen dat ETERNIT van bij aanvang op de hoogte was van de ontwikkelingen van het wetenschappelijk onderzoek inzake de gezondheidsrisico's van asbest.

3.3.10. Lobbywerk:

Eisers tonen overtuigend aan dat de asbestindustrie zich als geheel jarenlang ingelaten heeft met intensief lobbywerk waarin niet enkel overlegd werd hoe de industrie diende te reageren op het gevaar van asbest door het nemen van veiligheidsmaatregelen, maar tevens getracht werd het gevaar van asbest te minimaliseren en wetgevende initiatieven ter bescherming van de volksgezondheid te bekampen.

Eisers steunen zich daarbij voornamelijk op secundaire bronnen als boeken, artikels en verslagen van parlementaire en andere onderzoekscommissies, maar uit enkele primaire bronnen als verslagen van meetings en brieven blijkt dat ook ETERNIT België een eigen aandeel in dit lobbywerk had.

Daarover ondervraagd, verklaarde de raadsman van de familie JONCKHEERE ter pleitzitting dat eisers in het bezit kwamen van deze bronnen via buitenlandse advocaten die elders procedures in verband met asbestschade voerden, en die deze op hun beurt in hun bezit kregen via

wettelijke wegen als de Amerikaanse regels over openbaarheid van bestuur en dergelijke. In elk geval heeft ETERNIT noch de authenticiteit van deze documenten betwist, noch het feit dat eisers deze op legitieme wijze in hun bezit kregen.

Uit deze stukken blijkt ondermeer dat het uitvoerend Comité van AIA op 20 mei 1978 discussieerde over de vraag of hun producten van een etiket moesten voorzien worden dat waarschuwt voor de gezondheidsrisico's en zo ja welk etiket. Er werd ondermeer gepleit voor een strategie in fases waarin slechts onder druk van buitenaf zou overgestapt worden van de lichtste waarschuwing ("aanwijzingen voor veilig gebruik gelijkaardig aan het ETERNIT pamflet"), over een etiket naar het Franse of het Britse model van die periode (met uitdrukkelijke waarschuwingen voor het gezondheidsrisico) naar een etiket met een logo met doodshoofd en gekruiste beenderen. De notulen vermelden ook dat de voorkeur van de deelnemers - voor zoverre een label onvermijdelijk zou zijn - uitging naar het Britse model aangezien daar geen uitdrukkelijke verwijzing naar kanker was in opgenomen.

De Heer VANDER REST had er tijdens die samenkomst op aangedrongen dat er geen waarschuwingsetiketten zouden aangebracht worden op de producten die door het Verenigd Koninkrijk werden uitgevoerd omdat zulks de industrie van het continent in een moeilijke positie zou gebracht hebben.

Eisers stellen terecht dat dit er op wijst dat ETERNIT actief getracht heeft de gezondheidsgevaaren van asbest te verdoezelen en stellen dit gedrag in scherp contrast met de bewering van ETERNIT dat vanaf 1975 alle zakken asbest voorzien waren van een duidelijk etiket.

In Nederland heeft ETERNIT Nederland in brieven aan de overheid en meer bepaald aan de Nederlandse Arbeidsinspectie het gevaar van asbest ontkend. In een brief van 27 november 1972 stelde Dr. LEPOUTRE, arbeidsgeneesheer van ETERNIT België, dat een internationaal congres in Lyon tot de vaststelling gekomen was dat "er een grenswaarde voor de expositie bestaat en dat deze met behulp van technische middelen kan worden bereikt of voorkomen." In zijn antwoord wees de adviseur bij de Arbeidsinspectie Dr. LEPOUTRE erop dat dit inderdaad zo is voor asbestose maar niet voor mesothelioom. De bewering van Dr. LEPOUTRE is flagrant in tegenstrijd met de conclusies van het congres te Lyon, terwijl hijzelf zitting had in het Adviserend Comité van dit congres.

Eisers kwalificeren dit incident terecht als een poging tot desinformatie van de Nederlandse overheid.

Op een congres in Montreal in 1982 erkende de Heer Etienne VANDER REST, Voorzitter van de Directieraad van de AIA en Afgevaardigd beheerder van ETERNIT-België, dat asbest, zoals trouwens tal van andere grondstoffen, gezondheidsrisico 's kan inhouden als het niet correct

gebruikt wordt. Volgens de Heer VANDER REST mocht dit echter niet alle positieve aspecten van het mineraal doen vergeten. De gemakkelijksoplossing aanvaarden, en zonder meer alle producten verbieden die enig gezondheidsrisico inhouden, zou ons doen terugkeren naar de tijd van de holbewoners. De Heer VANDER REST stelde dan 7 maatregelen voor die de industriëlen zouden moeten nemen, waarbij enkel het punt 3 een beperking van de aanwending van asbest betrof.

De Heer VANDER REST stelde uitdrukkelijk dat een nulrisico niet bestond en dat dit bijgevolg niet kon nagestreefd worden, maar vond het voldoende dat zou vermeden worden een sociaal onaanvaardbaar risico te creëren. In dat verband vond hij een concentratie van 2 vezels per cm³ (of minder) sociaal acceptabel en vergeleek hij dit met de toestand van 20 of 30 jaar eerder. Nochtans was in 1982 al bekend dat voor mesothelioom geen minimale blootstellingsgrens kon vastgelegd worden, in die zin dat zelfs de kleinste blootstelling gevaar kan opleveren, ook voor niet beroepsmatige blootstelling (SELIKOFF, zie ook STRUMPHIUS, 1968). Voor het overige sprak de Heer VANDER REST ondermeer over voorzorgen in de mijnen, ontstoffen van de werkhuizen, het instandhouden van het gesprek met de regering, de syndicaten, de medische en wetenschappelijke wereld, informatie en medische controle van de mensen die blootgesteld kunnen worden, maar repte hij niet over bescherming van de families of de omwonenden van de industrie.

Op grond van deze voorbeelden wordt bewezen geacht dat ook ETERNIT België op foutieve wijze een eigen aandeel had in pogingen om het gevaar van asbest te minimaliseren of zelfs te verdoezelen, en om wetgevende initiatieven ter bescherming van de volksgezondheid te bestrijden, zelfs al was op het ogenblik waarop zij deze activiteiten ontwikkelde, al met zekerheid geweten dat blootstelling aan asbest een ernstig risico op het ontstaan van ziektes als asbestose, longkanker en mesothelioom inhield.

3.3.11. Ten aanzien van Mevrouw VANNOORBEECK, oorspronkelijke eiseres:

De familie JONCKHEERE hecht in haar conclusies bijzonder veel belang aan dit lobbywerk van ETERNIT. ETERNIT gedroeg zich echter ook op veel concretere wijze foutief, met veel directer gevolgen voor Mevrouw VANNOORBEECK en haar familie.

Gegeven het feit dat al sinds 1965 het verband tussen paraprofessionele blootstelling aan asbest en mesothelioomexcessen, had ETERNIT alle voorzorgsmaatregelen dienen te treffen die gevaar voor familieleden van haar werknemers konden vermijden – te denken valt aan (al dan niet opeenvolgende) douche-sassen, het ter beschikking stellen van beschermende werkkledij, verhinderen van direct contact van de werknemers met asbest en verhinderen van uitstoot buiten de fabriek.

ETERNIT stelt een aantal maatregelen genomen te hebben zoals openen van verpakkingen in onderdruk, vochtige productielijnen, stofafzuiging en

dergelijke meer. Zij is daar echter weinig precies in, en vermeldt eigenlijk alleen maar de kostprijs van de gedane investeringen, zonder veel details te geven, en overigens zonder meer bewijs van die investeringen aan te brengen dan een rekenblad dat zij eenzijdig opgesteld heeft en dat noch uit haar boekhouding noch uit haar jaarverslagen komt, en dat op geen enkele wijze gecertificeerd is.

De familie JONCKHEERE bekritiseert terecht de investeringen die ETERNIT aanhaalt: het gaat kennelijk enkel om investeringen die massieve blootstelling aan asbestvezels dienden te verhinderen of te verminderen, en dus in eerste instantie bedoeld waren om asbestose te bestrijden, terwijl voor mesothelioom geen veilige blootstellingsdrempel kan bepaald worden en ook de geringste blootstelling deze aandoening kan veroorzaken. De genoemde veiligheidsmaatregelen waren manifest onvoldoende.

Zelfs indien vòòr 1970 niet onderkend werd dat een asbestcementfabriek ook een risico voor mesothelioom kon inhouden voor derden buiten de fabriek, zoals ETERNIT voorhoudt, en zelfs al was aanvankelijk niet onderkend dat een asbestcementfabriek evenzeer gevaar kon opleveren als andere asbest-industrieën, dan nog geldt dat de nodige maatregelen ook na 1970 niet genomen zijn, zoals kan afgeleid worden uit het lobbywerk dat hoger in ogenschouw genomen werd.

De stelling dat de specifieke aard van de schade - mesothelioom als gevolg van blootstelling aan asbestcement – voor 1970 nog niet bekend zou geweest zijn, dient in elk geval afgewezen te worden omdat ETERNIT ook toen al geacht kon worden het verband tussen beroepsmatige blootstelling en thuisblootstelling aan asbest en mesothelioom, en het bestaan van serieuze gezondheidsrisico's van asbest voor grotere groepen, gekend te hebben.

Ook al bestond over de exacte relatie tussen de verschillende typen en toepassingen van asbest en de verschillende gezondheidsrisico's nog veel onduidelijkheid, zoals ETERNIT beweert, dan had ETERNIT gelet op hetgeen daarover zelfs vòòr 1970 wèl bekend was, als asbestverwerkend bedrijf maatregelen dienen te treffen om te voorkomen dat derden slachtoffer konden worden van het feit dat voor een meer precieze vaststelling van de aard en omvang van die risico's nog nader onderzoek nodig was.

Om diezelfde reden is ook de kritiek die ETERNIT meent te moeten uitoefenen op diverse hoger aangehaalde medisch- wetenschappelijke artikelen, volkomen naast de kwestie: zelfs zo deze artikelen voor verbetering of zelfs tegenspraak vatbaar zouden zijn of zouden geweest zijn, dan nog waren zij voldoende alarmerend om een normaal voorzichtig asbestproducent, ook al was hij enkel actief inde sector van het asbestcement en niet in deze van andere asbesttoepassingen, aan te zetten tot het nemen van zeer drastische veiligheidsmaatregelen.

Overigens dateren de veiligheidsmaatregelen die ETERNIT uitgebreid opsomt (zie hoger, bladzijde 7 en verder van dit vonnis), bijna allemaal van

na 1970 en zijn zij in het licht van de besmetting die Mevrouw VANNOORBEECK tot 1991 opliep, laattijdig te noemen.

Er is meer: ook aan de omwonenden en het leefmilieu in het algemeen werd grote schade toegebracht.

Uit het al meermaals aangehaalde arrest van 27 februari 2007 van het Gerechtshof te Arnhem blijkt dat ETERNIT Nederland haar afval gratis ter beschikking stelde voor omwonenden om te gebruiken als verharding voor ondergrond, paden, opritten en dergelijke. Of ETERNIT-België te Kapelle-op-den-Bos zich op een gelijkaardige manier van haar afval ontdeed, kwam in deze rechtszaak niet ter sprake, doch het staat vast dat zij wel degelijk de omgeving van de fabriek ernstig vervuilde.

ETERNIT doet geen enkele poging om te betwisten dat vlakbij de woning van oorspronkelijk eiseres asbest werd geladen en gelost in open lucht, en dat eveneens in de onmiddellijke nabijheid van de woning zich -eveneens in open lucht- twee stortplaatsen voor asbestproducten bevonden, zoals de familie JONCKHEERE voorhoudt in de conclusies van 16 februari 2001.

Integendeel: onrechtstreeks erkent zij dat ook de omgeving van de fabriek ernstig vervuild was, daar zij zelf aangeeft dat in het begin van de jaren '90 in samenwerking met OVAM een vijfjarenplan werd opgestart met betrekking tot de met asbestcement verontreinigde sites in de fabriek en de bijhorende bedrijfsterreinen, en dat pas in het jaar 2000 alle verontreinigde sites overeenkomstig de richtlijnen van OVAM gesaneerd waren.

In elk geval heeft de gerechtsdeskundige, na zorgvuldige anamnese, vastgesteld dat de ziekte en het overlijden van Mevrouw VANNOORBEECK mede veroorzaakt werd door een environmentele blootstelling, en wel tot 1991, jaren nadat haar echtgenoot de fabriek verlaten had. ETERNIT heeft op geen enkel ogenblik, ook niet tijdens de expertisewerkzaamheden, gepoogd het bestaan van deze omgevingsvervuiling te betwisten.

Overigens wordt de bewering van ETERNIT dat uit de vele metingen zou blijken dat de resultaten veel lager lagen dan de wettelijke voorschriften, op geen enkele wijze gestaafd.

Het feit dat er al sinds vele jaren geen nieuwe zware asbestosegevallen meer zouden zijn, doet daarbij niet ter zake, daar ook lichtere asbestvervuiling tot mesothelioom kan leiden en in vele gevallen ook leidt. Met dit argument doet ETERNIT zelf wat het eisers verwijt: verwarring zaaien tussen de verschillende aandoeningen waar asbest kan toe leiden.

Tenslotte doet ETERNIT nog een zwakke poging om aan te tonen dat het bedrijf zelf niet beseftte welke gevaren haar asbestproductie teweegbracht: Zowel haar vroegere afgevaardigd bestuurder, de Heer Etienne VANDER

REST, als de vroegere bedrijfsarts van ETERNIT zijn eveneens aan mesothelioom overleden. Ook deze feitelijke gegevens zouden er op wijzen dat ETERNIT inderdaad vóór 1970 geen kennis droeg van de risico's met betrekking tot mesothelioom verbonden aan lage asbestblootstelling. Immers, indien deze kennis aanwezig zou zijn geweest vóór 1970, dan zouden de afgevaardigd bestuurder en a fortiori de bedrijfsarts zich daarvan wel bewust zijn geweest en toen de nodige maatregelen hebben getroffen om ook hun eigen gezondheid niet in gevaar te brengen.

In het licht van het oordeel van het Parijse hof van Cassatie, dat in een reeks van niet minder dan 7 arresten van 28 februari 2002 naar aanleiding van diverse asbestzaken, het bewijs van het 'onverschoonbaar foutief karakter' voor de werknemer sterk vereenvoudigde door aan de veiligheidsverplichting van de werkgever het karakter van een resultaatsverbintenis (in de zin van de Franse sociale wetgeving) toe te kennen, is dit argument zonder meer cynisch te noemen. Volgens het Franse Hof van Cassatie zijn de gebruiken en de normen in de sector niet het criterium waaraan het gedrag van de werkgever destijds moet afgemeten worden, maar wel de kennis die de werkgever in die periode redelijkerwijze had of kon hebben over de mogelijke gezondheidsrisico's (zie o.m. DE KEZEL, E., Schadevergoeding bij asbestschade NJW 2008, 292).

Dit oordeel van het Franse Hof van Cassatie bevestigt de overweging die hoger (punt 3.3.4., blz.34 van dit vonnis) al gemaakt werd, en de zetel maakt deze redenering volkomen tot de zijne.

De fout van ETERNIT, die aanleiding gaf tot de ziekte en het overlijden van Mevrouw VANNOORBEECK, is ruimschoots bewezen.

3.4. De schade:

Het verlies van een dierbare is altijd al een ingrijpende gebeurtenis in een mensenleven. Als dit verlies het gevolg is van een onrechtmatige daad, komt het nog veel harder aan. Het morele leed dat teweeggebracht wordt bij de nabestaanden, is niet in woorden te vatten, en kan nog veel minder gelenigd worden door de uitbetaling van een geldbedrag.

Over het algemeen is het voor de slachtoffers belangrijk om als slachtoffer erkend te worden, en in voorliggende zaak is dat door de massale opkomst bij de terechtzitting zeer duidelijk het geval gebleken. De toe te kennen schadevergoeding kan dan een uitdrukking zijn van deze erkenning en zo eventueel een kleine bijdrage leveren om de slachtoffers te helpen toch deels hun gemoedsrust terug te vinden.

Eisers vorderen slechts één enkele globale schadevergoeding, maar bij nader toezicht telt deze meerdere componenten.

Vooreerst is er de eigen schade die wijlen Mevrouw VANNOORBEECK vergoed wenste te zien: de ziekte die zij opliep door de blootstelling aan asbest die zij onderging. Deze ziekte bracht moreel leed met zich, maar ook werkonbekwaamheid en ziekte- en andere kosten: de gevorderde vergoeding heeft bijgevolg een gemengd karakter daar zij zowel materiële kosten als immaterieel leed met zich bracht.

Hoger werd al overwogen dat de huidige eisers als nabestaanden van hun moeder, schoonmoeder en grootmoeder impliciet maar zeker een eigen schadevergoeding vorderen voor het verlies van hun stammoeder. Zij hebben immers de oorspronkelijke vordering van 371.840,28 euro (=15.000.000,- BEF) uitgebreid tot 399.500,- EUR en pleiten bij conclusie ook het verlies van een dierbaar persoon. Uit niets blijkt dat deze schade ook een materiële component zou hebben, zij is kennelijk louter moreel van aard.

Het geheel zal zich oplossen in één enkele schadevergoeding, die noodzakelijkerwijs op forfaitaire wijze bepaald wordt, wat niet wegneemt dat voor de begroting ervan rekening gehouden wordt met verschillende concrete en feitelijke omstandigheden.

Het evidente leed dat de ziekte van Mevrouw VANNOORBEECK met zich bracht, werd in dit concreet geval verergerd door de wetenschap dat deze ziekte haar fataal zou worden, en dat het verloop ervan een ontstuimig en progressief karakter zou vertonen. Zij wist ook dat zij vrij jong zou sterven – zij overleed trouwens op de leeftijd van 67 jaar- en wist dat ze niet zou kunnen genieten van de jaren die haar normaal nog gegund zouden geweest zijn en die ze zou kunnen doorbrengen hebben met haar kinderen en kleinkinderen.

Daarnaast moet zij bijzonder gekweld zijn door de wetenschap dat deze ziekte veroorzaakt werd door het bedrijf waar haar echtgenoot zijn gehele beroepsleven aan gewijd heeft maar dat hem kennelijk evenzeer het leven gekost heeft.

Eisers pleiten ook de schending van hun grondrechten: daarbij wordt nochtans uitdrukkelijk géén aparte vergoeding in rekening gebracht voor de schending van het recht op leven van Mevrouw VANNOORBEECK: immers omvat de globale schadevergoeding een vergoeding voor haar overlijden als dusdanig, en elk overlijden door onrechtmatige daad is een schending van het recht op leven, zodat de vergoeding voor de schending van dit grondrecht zich oplost in de vergoeding voor het overlijden als dusdanig.

Asbestverontreiniging is een internationaal probleem: daarom mag rekening gehouden worden met vergoedingen die in andere landen van de Europese Unie toegekend worden, zelfs al kennen deze landen andere rechtsregels. Eisers verwijzen naar vergoedingen tot 450.000,- euro in Italië en 150.000,- euro in Frankrijk. Aan de eiser in de zaak die aanleiding gaf tot het arrest van 27 februari 2007 van het Gerechtshof te Arnhem,

werd provisioneel 35.000,- euro toegekend, doch deze was op dat ogenblik nog in leven.

Terecht stellen eisers dat ETERNIT met grove nalatigheid en volle kennis van zaken Mevrouw VANNOORBEECK en de andere leden van haar gezin heeft blootgesteld aan een uiterst toxische want kankerverwekkende substantie. Art. 23 van de Grondwet waarborgt het recht een waardig bestaan te leiden. Daaronder wordt ondermeer begrepen: het recht op bescherming van de gezondheid en het recht op een gezond leefmilieu. Die grondrechten werden niet alleen geschonden door verweerster tijdens de periode gedurende dewelke oorspronkelijk eiseres ziek was maar gedurende de hele periode tijdens welke oorspronkelijke eiseres in de schaduw van de ETERNIT fabriek leefde, te weten zowat 35 Jaar.

Ook artikel 8 EVRM, dat letterlijk bepaalt dat eenieder recht heeft op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling, wordt volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg geacht het leefmilieu van de burger te beschermen. Men aanvaardt dat dit artikel onrechtstreekse horizontale werking heeft.

In dit verband dient verwezen te worden naar het ongelooflijk cynisme waarmee ETERNIT uit winstbejag de wetenschap opzijgeschoven heeft dat zij werkte met een potentieel dodelijk product en desondanks niet enkel haar werknemers maar tevens de omgeving en de omwonenden blootstelde aan het gevaar van dit product, en meer nog, alles in het werk stelde om deze schadeverwekkende activiteit te kunnen voortzetten zonder al te veel veiligheidsmaatregelen te moeten treffen. Er weze opgemerkt dat deze overweging niet ingegeven is door de wil ETERNIT daarvoor te bestraffen: het Belgisch aansprakelijkheidsrecht kent geen stelsel van "*punitive damage*" of "bestraffende schadevergoeding" zoals dat wel bestaat in het Angelsaksische Recht, maar deze houding van ETERNIT heeft wèl geleid tot bijkomend leed voor Mevrouw VANNOORBEECK en haar nabestaanden, en dit leed komt in concreto voor vergoeding in aanmerking.

Tenslotte wordt rekening gehouden met de omstandigheid dat Mevrouw VANNOORBEECK oorspronkelijk vijf kinderen had en dat elk van hen – waarvan twee ondertussen zelf overleden en opgevolgd werden door hun eigen kinderen- recht had op een substantiële vergoeding voor het verlies van hun moeder en het leed dat haar aangedaan werd.

In gegeven omstandigheden lijkt een forfaitaire schadevergoeding van (5x50.000,- euro =) 250.000,- euro, moreel en materieel gemengd, gerechtvaardigd.

3.5. Uitvoerbaarheid en kosten:

De aard van de zaak en het gevaar dat de vordering loopt door de houding van verweerster, brengen met zich mee dat de gevraagde uitvoerbaarverklaring van het vonnis kan toegestaan worden, zonder dat echter aangetoond is dat vertraging in de regeling de schuldeiser aan een ernstig nadeel blootstelt, zodat een verbod van kantonnement niet aangewezen is.

Er is geen reden om af te wijken van de basisrechtsplegingsvergoeding zoals vastgesteld bij KB van 26 oktober 2007 als gevolg van de wetwijziging van art.1022 Ger.W. bij Wet van 21 april 2007, zodat ETERNIT veroordeeld wordt tot betaling van de basisrechtsplegingsvergoeding, te begroten op 7.700,- euro.

OM DEZE REDENEN DE RECHTBANK

Gelet op de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken,

Beslissend op tegenspraak en in eerste aanleg, alle strijdige en meeromvattende conclusies verwerpend,

Verleent akte aan de heren Eric JONCKHEERE, Xavier JONCKHEERE, en Benoit JONCKHEERE, dat zij het geding hervatten dat aanvankelijk ingeleid werd door wijlen hun moeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK;

Verleent eveneens akte aan

dat ook zij het geding hervatten dat aanvankelijk ingeleid werd door wijlen hun grootmoeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, en dat voorheen reeds hervat was door wijlen hun vader, de Heer Pierre Paul JONCKHEERE;

Verleent tenslotte akte aan Mevrouw

dat ook zij het geding hervatten dat aanvankelijk ingeleid werd door wijlen hun schoonmoeder en grootmoeder Mevrouw Françoise VANNOORBEECK, en dat voorheen reeds hervat was door wijlen hun echtgenoot en vader, de Heer Stéphane JONCKHEERE;

Verklaart de vordering, die reeds eerder ontvankelijk verklaard was, thans gegrond in hierna bepaalde mate:

Stelt vast dat de vordering niet verjaard is;

Veroordeelt verweerster, de naamloze vennootschap ETERNIT, om aan eisers een schadevergoeding van 250.000,- euro te betalen;

Wijst het meergevorderde af.

Verklaart dit vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande verzet of hoger beroep;

Veroordeelt de naamloze vennootschap ETERNIT bovendien tot de gerechtelijke intresten en tot de kosten van de procedure, begroot op 7.700 euro (rechtsplegingsvergoeding) in hoofde van eisers;

Aldus gevonnist en uitgesproken ter openbare terechtzitting van de 22ste kamer van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel,

op ..28 november 2011
Waar aanwezig waren en zitting hadden:

De Heer W. THIERY, rechter,
Mevrouw C. KINT, griffier.

KINT

THIERY